

Truede og sjældne ynglefugle i Danmark 2011

Sammenskrevet og redigeret af TIMME NYEGAARD

Roverneunger på Saltholm 2011. Foto: Jan Bolding Kristensen

Rapport nr. 14 om Danmarks truede og sjældne ynglefugle fra DOF's Caretakerprojekt.

Indledning

Nærværende rapport er den 14. årsstatus for Danmarks truede og sjældne ynglefugle og indtil videre den sidste i rækken, da projektbevillingen er ved at løbe ud. Rapporten er sammensat af bidrag fra en række frivillige artsansvarlige caretakere, sammenskrevet og fagligt kvalitetssikret under redaktion af Timme Nyegaard.

Årsrapporten 2011 er publiceret på DOF's hjemmeside (www.dof.dk/caretaker) og forventes sidst i 2012 desuden publiceret i værket Fugleåret 2011, ligesom det også var tilfældet med de fem seneste årsrapporter.

Alle artscaretakere takkes varmt for et godt samarbejde omkring dataindsamlingen. I foråret modtog projektet den triste meddelelse, at engsnarren havde mistet sin mangeårige caretaker, Mark Pedersen, der efter et sygdomsforløb var afgået ved døden. Posten er nu overtaget af John Grynderup Poulsen. Henrik Møller Thomsen supplerer fremover Bjarke Laubek som artsansvarlig caretaker for sangsvane. Den aktuelle liste over artsansvarlige caretakere er vist i tabel 1.

Ligeledes takkes alle observatører, der efter mange timers feltarbejde har leveret deres registreringer af ynglefugle til projektet eller gennem DOFbasen. Thomas Nordby takkes for at have læst sproglig korrektur på rapporten. Endelig skal der rettes en stor tak til Aage V. Jensen Naturfond for den økonomiske støtte til

projektet, som har muliggjort DOF's indsamling af data om de sjældne og truede ynglefugle samt udgivelsen af nærværende rapport.

Der er ikke modtaget bestandsopgørelser for rød glente, storspove og engsnarre i 2011, og disse arter er derfor ikke omfattet af denne rapport:

Særlige resultater af overvågningen i 2011

40 artsansvarlige caretakere og 250 "menige" caretakere overvågede i 2011 sammenlagt 44 forskellige arter af truede og sjældne ynglefugle (tabel 1). Hertil kommer et stort antal observatører, der har rapporteret deres observationer enten via DOFbasen eller direkte til de artsansvarlige caretakere.

Der var mange positive overraskelser i ynglesæsonen 2011. Den største var dog nok, at et par af korttået lærke blev fundet ynglende på Rømø, hvor de fik mindst én unge på vingerne. Det er første ynglefund af arten i Nordeuropa. Den er spået at rykke sit udbredelsesområde mod nord, bl.a. til Nordtyskland, Danmark og Skåne som følge af forventede klimaændringer (Huntley et al. 2007), men der var nok ingen, der havde forventet et ynglefund allerede i 2011, og så endda succesfuldt.

Tabel 1. Sammenfatning af resultaterne af overvågningen af de truede og sjældne ynglefugle i 2011. Under dækning angiver +++, at arten vurderes godt dækket (alle ynglepar er formodentlig registreret), ++ angiver en middelhøjt dækning (alle ynglepar kunne ikke registreres, men tilfredsstillende nok til at vurdere bestandsstørrelsen), + angiver en dårlig dækning (kun tilfældige ynglefremkomster er kendt), der ikke er tilstrækkelig til at foretage en bestandsvurdering ud fra, og - angiver projekter, der ikke er modtaget bestandsopgørelse for i 2011. I sidste kolonne er de artsansvarlige caretakere nævnt samt det totale antal deltagere i caretakergruppen for arten angivet, begge dele pr. 1/4 2012.

Art	Ynglepar	Lokaliteter	Dækning	Artsansvarlige og gruppestørrelser
Mallemuk <i>Fulmarus glacialis</i>	0	0	+++	Albert Schmidt (1)
Sort stork <i>Ciconia nigra</i>	0	0	++	Jørgen Jensen (1)
Hvid stork <i>Ciconia ciconia</i>	1*	1*	+++	Hans Skov (1)
Skkestork <i>Platalea leucorodia</i>	101	5	+++	Jan Skriver (1)
Sangsvane <i>Cygnus cygnus</i>	5	5	+++	Bjarke Laubek/Henrik M. Thomsen (2)
Rødhovedet and <i>Netta rufina</i>	8	2	++	Brian Lyngsøe Nilsson (2)
Stor skallesluger <i>Mergus merganser</i>	62-70	36	++	Jan Blichert-Hansen (18)
Rød glente <i>Milvus milvus</i>	-	-	-	Gert Hjembæk (42)
Havørn <i>Haliaeetus albicilla</i>	38	38	+++	Erik Ehmsen (76)
Blå kærhøg <i>Circus cyaneus</i>	0	0	++	Keld Bakken (1)
Hedehøg <i>Circus pygargus</i>	22-25	22-25	++	Lars Rasmussen/Michael Clausen (11)
Kongeørn <i>Aquila chrysaetos</i>	2	2	+++	Tscherning Clausen (4)
Fiskeørn <i>Pandion haliaetus</i>	3	3	++	Leif Novrup (4)
Lærkefalk <i>Falco subbuteo</i>	13-21	13-21	++	Iben Hove Sørensen (7)
Vandrefalk <i>Falco peregrinus</i>	4	4	+++	Niels Peter Andreasen (13)
Engsnarre <i>Crex crex</i>	-	-	-	John Grynderup Poulsen (1)
Trane <i>Grus grus</i>	140-168	112	++	Palle A. F. Rasmussen (10)
Hvidbr. præstekrave <i>Charadrius alexandrinus</i>	61	4	++	Ole Thorup (1)
Højle <i>Pluvialis apricaria</i>	3	3	++	Egon Østergaard (1)
Engryle <i>Calidris alpina schinzii</i>	160-163	14-15	++	Hans Christophersen (1)
Brushane <i>Philomachus pugnax</i>	36-40	5	++	Iben Hove Sørensen (1)
Stor kobbersneppe <i>Limosa limosa</i>	557-576	19-24	++	Michael Clausen (1)
Storspove <i>Numenius arquata</i>	-	-	-	John Frikke (2)
Svaleklire <i>Tringa ochropus</i>			+	Erik Groth-Andersen (6)
Tinksmed <i>Tringa glareola</i>	94	-	++	Egon Østergaard (1)
Stenvender <i>Arenaria interpres</i>			+	Palle A. F. Rasmussen (1)
Sorthovedet måge <i>Larus melanocephalus</i>	13-14	7-11	++	Lars Hansen (1)
Dværghmåge <i>Larus minutus</i>	2	1	+++	Henrik Haaning Nielsen (1)
Baltisk sildemåge <i>Larus fuscus fuscus</i>	2-4	1	++	Lars Hansen (1)
Sandterne <i>Gelochelidon nilotica</i>	1	1	+++	Ole Thorup (1)
Rovterne <i>Hydroprogne caspia</i>	5	1	+++	Mikkel Willemoes (1)
Splitterne <i>Sterna sandvicensis</i>	5.100	9	+++	Thomas Bregnballe/Jens Gregersen (2)
Sortterne <i>Chlidonias niger</i>	43	3	+++	Knud N. Flensted (1)
Kirkeugle <i>Athene noctua</i>	55	55	++	Benny Kristensen (21)
Mosehornugle <i>Asio flammeus</i>	5	5	++	Niels Knudsen (2)
Perleugle <i>Aegolius funereus</i>	3	3	++	Klaus Dichmann (16)
Natravn <i>Caprimulgus europaeus</i>	490-530	114-119	++	Ole F. Jensen (15)
Biæder <i>Merops apiaster</i>	3	2	++	Magnus Bang Hansen (1)
Vendehals <i>Jynx torquilla</i>			+	Egon Østergaard (2)
Korttået lærke <i>Calandrella brachydactyla</i>	1	1		Thorkil Brandt (1)
Toplærke <i>Galerida cristata</i>	2	1	++	Anders Østerby (1)
Hedelærke <i>Lullula arborea</i>	350-450	200-250	++	Ursula Burmann (2)
Markpiber <i>Anthus campestris</i>	2	2	++	Knud Pedersen (1)
Vandstær <i>Cinclus cinclus</i>	1	1	++	Erik Dylmer (4)
Drosselrørsanger <i>Acrocephalus arundinaceus</i>	6-8	5-7	++	Ursula Burmann (1)
Stor tornskade <i>Lanius excubitor</i>	4-6	3-5	++	Niels Peter Brøgger (2)
Pirol <i>Oriolus oriolus</i>	8-11	6-8	++	Børge L. Rasmussen (3)

* Derudover et forvildet ynglepar bestående af tamfugle.

Af andre overraskelser kan nævnes hele 3 ynglefund af hjejle, som ellers var formodet helt forsvundet fra Danmark. Det samme kan siges om hvid stork, hvor et vildt storkepar gjorde yngleforsøg for første gang siden 2004.

Tranen fortsætter sin kraftige bestandsvækst, og sangsvane ser ud til at være godt etableret i det nordjyske landskab. Også rovterne ser ud til for alvor at være genindvandret med så meget som 5 ynglepar på Saltholm i 2011. Fiskeørn ynglede med hele 3 par i 2011, og det skal blive spændende at følge, om den længe ventede ekspansion står for døren.

Biæder ynglede igen i Danmark i 2011 og endda med 3 par. Siden 2004 har arten kun ynglet en enkelt gang i 2008. Noget overraskende udviste stor kobbersneppe ganske stor bestandfremgang, hvilket måske skal ses som resultat af stor ungeproduktion de senere år.

Lille fluesnapper er ikke umiddelbart omfattet af overvågningen i Caretakerprojektet, men det første sikre ynglefund siden et fund i Østjylland i 1993 bør nævnes. Parret ynglede på Christiansø, hvor de blev set med mindst et og muligvis hele to kuld unger (Kofod 2012).

På den negative side kan nævnes at brushanebestanden fortsat rasler ned i et tempo, som ikke tyder godt for artens fremtidsudsigter som dansk ynglefugl. Stor tornskade havde et katastrofalt dårligt år i 2010, hvilket desværre fortsatte i 2011. Dette skal muligvis ses i sammenhæng med de to forudgående hårde vintre.

Statsligt samarbejde

DOF og Institut for Bioscience ved Aarhus Universitet (tidl. DMU) har etableret et samarbejde i forbindelse med den statslige overvågning under NOVANA (det Nationale Overvågningsprogram for VAndmiljøet og NATuren), hvor der sker en gensidig udveksling af oplysninger om de truede og sjældne ynglefugle. Af arter omfattet af denne rapport, og som ikke overvåges årligt i NOVANA, var der i 2011 særligt fokus på hedehøg, trane, tinksmed og mosehornugle. Data om disse arter i nærværende rapport inkluderer resultater fra myndighedernes målrettede overvågning. En række arter dækkes i NOVANA udelukkende på baggrund af DOF's dataindsamling, hvoraf engsnarre, natravn og hedelærke bliver analyseret i et særligt samarbejde, hvor yngleudbredelsen vurderes ud fra rapporter i DOF-basen.

Endelig indgår DOF i grønne partnerskaber omkring hedehøg og kirkeugle, som bl.a. omfatter samarbejde med relevante kommuner og Naturstyrelsens lokale enheder.

Projektets baggrund og formål

2011 var den 14. sæson i træk, hvor DOF indsamlede data om en række af Danmarks mest truede og sjældne ynglefugle. Det var desuden tredje år, hvor dette skete i regi af Caretakerprojektet, der desuden har til formål at overvåge Danmarks 200 vigtigste fuglelokaliteter.

Projektets artsdel har til formål at:

- indsamle kvalificerede data om de truede og sjældne ynglefugle, der muliggør en årlig eller næsten årlig statusopgørelse
- øge offentlighedens opmærksomhed på vort fælles ansvar for at sikre dansk natur af tilstrækkelig kvalitet som levested for sjældne fuglearter
- udgive en årlig, illustreret rapport om resultaterne af dataindsamlingen
- aktivere de fagligt interesserede amatørornitologer i et vigtigt landsdækkende projekt
- afholde kurser og lignende arrangementer, hvor caretakerne uddannes og kan netværke
- udarbejde hjemmesider for hver art, vedligeholdt af caretakerne selv
- udarbejde monitoringsvejledninger for alle projektarter

Udfasning af Caretakerprojektet

Caretakerprojektet er gået ind i sin afsluttende fase og bearbejdningen af artsovervågningsdata siden 1998 er ved at blive analyseret. Resultaterne af dette forventes publiceret i 2013, hvor status og udviklingstendenser for Danmarks truede og sjældne ynglefugle 1998-2011 vil blive præsenteret og diskuteret. Overvågningsdata indsamlet efter 2011 vil ikke indgå i projektets afrapportering, ligesom de centralt ansatte medarbejdere ikke længere vil medvirke ved projektaktiviteter.

Da der fortsat er stort ønske om at overvåge de truede og sjældne ynglefugle samt efterspørgsel efter de indsamlede data, arbejdes der på at finde midler til at fortsætte den koordinerede overvågning. Dette kan dog tidligst komme på plads fra og med 2013.

Projekt Fokuseret Fugleforvaltning, som arbejder med konkrete forvaltnings- og/eller formidlingstiltag for otte arter, har dog midler til fortsat overvågning af stor skallesluger, rød glente, havørn, hedehøg, vandrefalk, hvidbrystet præstekrave, kirkeugle og perleugle frem til og med ynglesæsonen 2014. Projekt Ørn vil ligeledes fortsat overvåge havørn samt kongeørn og fiskeørn. Projekt Hedehøg vil også fortsat overvåge denne art.

Under alle omstændigheder vil overvågningen af projektarterne fortsat årligt kunne rapporteres i Fugleåret, ifald artsansvarlige caretakere skulle ønske dette.

Figur 1. Oversigt over den geografiske afgrænsning af DOF's lokalafdelinger, der refereres til i artsgennemgangen. Bemærk at DOF-Nordsjælland fra og med 2011 er blevet udvidet med kommunerne Rudersdal, Allerød og Hørsholm, som derfor ikke længere hører under DOF-København..

Artsgennemgang

Mallemuk *Fulmarus glacialis*

Af artscaretaker Albert Schmidt

Der har heller ikke i 2011 været nogen yngleaktivitet af mallemuk i Danmark. De eneste observationer i 2011 fra den tidligere ynglelokalitet Bulbjerg er alle af en enlig, rastende fugl set 21/3, 21/4 og 23/4.

Sort stork *Ciconia nigra*

Af artscaretaker Jørgen Jensen

I 2011 blev der ikke iagttaget stationære sorte storke i Danmark. Der er således ingen tegn på, at arten har gjort yngleforsøg i landet dette år.

Der blev dog set væsentlig flere sorte storke i 2011 i forhold til 2010. Årets første fugl blev set 13/4 ved Skørring i Midtjylland. I april sås 4 fugle (2 i Jylland og 2 på Sjælland), i maj 8 fugle (5 i Jylland og 3 på Sjælland). I juli sås 4 fugle (3 fugle i Jylland og 1 fugl på Sjælland), i august 10 fugle i Jylland og i september 3 fugle (2 på Fyn og 1 på Sjælland). Årets sidste sorte stork blev set 25/9 på Sydlangeland, hvor den trak syd. Årets største flok var på 3 1K-fugle, som blev set flere forskellige steder i Jylland i august.

Bestanden i Slesvig-Holsten er rimelig stabil. Her var der i 2011 7 par, hvoraf 4 par fik 15 unger på vingerne (Gerd Janssen, pers. komm.). Bestanden i Meklenborg-Forpommeren er også ret stabil; af 12 par fik 8 par 24 unger på vingerne. Ungeproduktionen var

således lidt bedre end i 2010, hvor kun 19 unger kom på vingerne. I hele Tyskland er bestanden også ret stabil på omkring 600 par. I Bayern har man fundet ret stor bestandtæthed i visse områder, som kan sammenlignes med bestanden i Polen (Carsten Rohde, pers. komm.).

Hvid stork *Ciconia ciconia*

Af artscaretaker Hans Skov

I Gundsøllille overvintrede yngleparret på reden. Som noget nyt var der enlige storke på nyopsatte storkereder i Stenløse og Stærkende ved Greve. Disse to storke stammer også fra det skånske storkeprojekt. De dukkede op på Sjælland i oktober 2010 og blev hængende til vinteren slap sit greb først i marts. Herefter dukkede de op på gammelkendte lokaliteter i Skåne. Alle de overvintrende storke blev fodret.

Fra sidst i april til sidst i maj eksploderede antallet af strejfstorke fra Tyskland og Polen over stort set hele landet. Årsagen var 6 ugers højtryksvejr, der fra sidst i marts til 10/5 dominerede vejret i både Danmark og landene syd for os.

24/4 dukkede således 16 storke op nær Skærbæk i Sønderjylland. To af disse storke skilte sig ud fra flokken, og bosatte sig på en pælerede i Hjemsted Oldtidspark, hvor de lagde æg omkring 9/5. Dette var første ynglende storkepar af vild proveniens i Danmark siden 2004. 11/6 kunne det konstateres, at den første unge var klækket og 13/6 var der mindst 2 unger. Faktisk blev der udruget 3 unger. 26/6 lå den første unge død under reden, og 2/7 var det tydeligt, at der igen var problemer i reden. Ingen unger blev set trods intensiv overvågning af reden. Så forsvandt den ene gamle stork, og 6/7 forsvandt den anden, da den også indså, at ungerne var døde. Skærbæk husede sidst storke i 1982, og området kan i dag ganske enkelt ikke dække en storkefamilies fødebehov. Trist at genkomsten af et vildt storkepar endte så sørgeligt.

Gundsøllilleparret på Sjælland påbegyndte æglægningen ca. 1/4 i reden på den høje gartneriskorsten. Parret udrugede 3 unger, som blev ringmærket 1/6. De tre unger var flyvefærdige 9/7. 27/7 omkom den yngste af ungerne ved kontakt med højspændingsledninger i Stenløse. De to tilbageblevne unger blev i området sammen med forældrefuglene frem til 22/8. Den 10/9 blev en af ungfuglene aflæst ved Store Merløse på Midtsjælland, hvor den var i selskab med en skånsk stork. Næste dag var begge storke trukket væk. Den sidste ungstork blev dødeligt kvæstet ved at flyve mod elledninger ved Næstved.

Noget overraskende byggede en enlig stork på en rede i nogle dage i et piletræ ved Askeby på Møn. Den forsvandt dog hurtigt igen. Der har ikke ynglet stork på Møn siden 1919.

Hele 90 storke i flok blev set 22/8 ved Køge Bugt. Natten forinden blev der talt 88 overnattende storke på antenner og huse i Oppe Sundby ved Frederikssund. Ikke siden 1930'erne har man kunnet se så stor en storkeflok på Sjælland. Storkene stammede næsten alle fra Skåne, og de fleste var ungfugle fra i år. Storkeflokken blev senere set længere nede over Sjælland, på Lolland til Fehmarn og videre ned i Tyskland til Westerwald i det vestlige Mellemtyskland. Flokken valgte altså den vestlige trækrute.

Storkegruppen har ikke endeligt opgjort antallet af storke, der har besøgt Danmark i 2011, men tallet ender formentlig på over 400 individer. Til sammenligning skønnes kun ca. 120 storke at have besøgt Danmark i 2010, så der ingen tvivl om, at 2011 bød på usædvanligt mange storke i den danske natur. Det er en skam, at de møder så gold en kulturørken.

I Slesvig-Holsten steg antallet af vilde storkepar fra 207 par i 2010 til 232 par i 2011, en stigning på 12 %. Hertil kan lægges ca. 45 fritflyvende storkepar, der har en baggrund, der kan minde om Gundsøllilleparrets, så det totale antal par bliver ca. 277. Mange mus og et godt sommervejr medførte, at de 223 vilde storkepar fik 434 unger på vingerne (Jörg Heyna, pers. medd.).

Pga. øget udbredelse af energifgrøder er bestanden af hvid stork i Mecklenburg-Vorpommern faldet fra 1142 til 813 par fra 2004 til 2010, altså en tilbagegang på 30 % på bare 6 år (Kaatz & Kaatz 2011). Det er en meget alvorlig tendens i en periode, hvor storke ellers generelt klarer sig godt i Tyskland.

Skestork *Platalea leucorodia*

Af artscaretaker Jan Skriver

Ynglesæsonen 2011 har været en broget affære for Danmarks bestand af skestorke, der er verdens nordligste. Ræve og højvande har ødelagt sæsonen for de to ældste kolonier, mens to nye ynglelokaliteter blev taget i brug. I alt 101 par skestorke gjorde yngleforsøg i Danmark i 2011 og fik ca. 100 unger på vinger.

I Limfjorden fik Danmarks ældste koloni på 33 par skestorke intet ud af sæsonen 2011, da alle æg og unger i løbet af forsommeren blev ædt af rovdyr. Alt tegnede ellers lovende i maj, da mange af kuldene klæk-

kede. Det er andet år i træk, at denne ellers frugtbare koloni får en gold sæson.

På øen Langli i Vadehavet regulerede Naturstyrelsen Blåvandshuk i slutningen af april en ræv med fem hvalpe, hvilket reddede alle skestorkene og øens øvrige kolonirugende fugle. Men så skyllede et højvande i juni ind over nogle af de lavtliggende sydlige dele af øen, og det var lige ved at oversvømme samtlige 42 skestorkereder. Kun omkring halvdelen gik dog tabt, og fra de overlevende reder kom der ca. 50 unger på vingerne.

Danmarks hidtil største koloni af skestorke på Høje Sande ved Skjern Å's udløb i Ringkøbing Fjord, der i ynglesæsonen 2010 talte 43 par, som fik op imod 80 unger på vingerne, var tom i 2011 på grund af ræv. Derpå var fuglene tvunget til at lede efter nye yngleøer. Naturstyrelsen Blåvandshuk gennemførte ellers i foråret en ræveregulering på Høje Sande, men det lykkedes kun at aflive en enkelt rævehvalp. Kollapset i denne koloni førte formentlig til, at husvilde skestorke begav sig nordpå og for første gang nogensinde etablerede en koloni på Djævlø ved Vonåens udløb i Ringkøbing Fjord helt tæt på Ringkøbing. Trods lokalitetens bynære beliggenhed og en sejlroute meget tæt på fik 15 par skestorke mindst 27 unger på vingerne.

Også Mariager Fjord fik en bynær ynglelokalitet for skestorke, da tre par etablerede sig på den kunstige ø Muddermarens Ø, hvor facit blev fire flyvedygtige unger.

Og så blev den legendariske fugleø Melsig i Arup Vejle i Vejlerne på ny hjemsted for ynglende skestorke. 8 par ynglede i 2011 på Melsig, hvor et par i 1996 senest forsøgte at yngle. Der blev fostret ca. 20 skestorkeunger på øen i Vejlerne i 2011.

I sensommeren blev der på Melsig set en flok på mindst 160 rastende skestorke, hvilket var den største flok i 2011 i Danmark.

Skestorkens ynglesæson 2011 er endnu engang med til at understrege, hvor altafgørende det er at sikre kolonirugende kystfugle yngleøer, der er helt fri for ræve, mink og mårhunde.

Kolonirugende fugle som skestorke, terner og måger er i disse år sammen med flere arter af vadefugle

Tabel 2. Antal ynglepar af skestork *Platalea leucorodia* i 1996-2011, fordelt på kolonier.

Koloni	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Vår Holm	1	2	3	3	6	6	7	11	16	14	19-20	27	31-32	30	37	33
Melsig	1															8
Høje Sande							5	5	6	7	14	17	21	21	43	0
Langli												2	4	8	13	42
Borreholm													6			
Klægbanken															1	
Djævlø																15
Mariager Fjord																3
I alt	2	2	3	3	6	6	12	16	22	21	33-34	46	62-63	59	94	101

meget pressede på grund af menneskelige aktiviteter og øgede rekreative interesser i kystnaturen. Da mange af tidligere tiders kystnære, våde enge er blevet dyrket op til skade for fuglelivet, har holme og småøer fået stigende betydning som ynglepladser for kystfuglene. Derfor er det blevet ekstra vigtigt at holde disse lokaliteter fri for rovdyr.

Det er særligt hårde vintre med is på fjordene, der giver problemer med rovdyr på småøerne. Isen giver rovdyrene mulighed for at vandre ud til holmene og øerne, og hvis ikke de når tilbage til fastlandet, inden isen bryder op, strander de som ubudne og ekstremt skadelige gæster i fuglekolonierne.

Sangsvane *Cygnus cygnus*

Af artscaretakere Bjarke Laubek & Henrik Møller Thomsen

Fra i mere end 4 år kun at have haft ynglefugle på de samme 3 lokaliteter blev 2011 med hele 5 ynglepar et godt år, hvor arten tog endnu et ryk mod etablering af en større fast bestand. Disse fordeler sig med 1 par i Midtjylland og 4 par i Nordjylland.

Modsat 2010, som reproduktionsmæssigt var et 0-år, var 2011 ikke bare året hvor bestanden næsten blev fordoblet, men også et år med rigtig god ynglesucces, hvor alle par, selv de nyetablerede, fik unger på vingerne, i alt 27.

Arten er efterhånden stamgæst på yderligere fem andre lokaliteter, hvor par eller enlige fugle har været faste sommergæster i op til 8 år. Det er formentligt blot et spørgsmål om tid, inden nogen af disse også indgår aktivt i ynglebestanden. Disse omfatter lokaliteter i såvel Østjylland, Sønderjylland og på Sjælland.

Rødhovedet and *Netta rufina*

Af artscaretaker Brian Lyngsøe Nilsson

Antallet af ynglepar for 2011 angives til 8 sandsynlige par. De fordelte sig på lokaliteterne Maribo Sønderø med 6 par og Hejrede Sø med 2 par, hvilket ligger på samme niveau som i 2010. På lokaliteten Hvidkilde Sø på Sydfyn, som i 2010 husede et par med yngleadfærd, er rødhovedet and ikke set i år, selv om lokaliteten ofte er blevet besøgt af lokale ornitologer.

På ynglelokaliteterne forsvandt hunnerne i rupeperioden og blev set igen i juni måned sammen med deres mager, men uden unger. Der er 5. år i træk, hvor der ikke er registreret ynglesucces i Danmark.

I midten af september blev en 1K rødhovedet and set i Hejrede Sø. Den antages at stamme fra den tyske bestand i det østlige Slesvig-Holsten, men det kan ikke udelukkes, at den stammer fra en ukendt ynglelokalitet på Lolland. Der skal derfor lyde en opfordring til at eftersøge arten i de nærliggende søer og moser på Lolland, særligt i månederne juni og juli.

Stor skallesluger *Mergus merganser*

Af artscaretaker Jan Blichert-Hansen

Med 62-70 par har 2011 været et år med en fin fremgang for stor skallesluger. Det har især været på Bornholm samt i Sønderborg-området, hvor nye opsætninger af redekasser har betydet en pæn forøgelse af bestanden.

På Bornholm er der 17 kasser tilbage fra et opsætningsprojekt i 1990'erne. Af disse var de 14 besat i 2011, en meget fin beboelsesprocent, men måske også et udtryk for, at der er mangel på naturlige redesteder for stor skallesluger på Bornholm.

Sønderborg Kommune har fået tildelt stor skallesluger som ansvarsart, og sammen med Naturstyrelsen lavede de et arrangement, hvor interesserede kunne være med til at tømme kasserne sammen. Der blev efterfølgende opsat 20 nye kasser, så der efterhånden hænges 60 kasser i Sønderborg Kommune.

I DOF-Nordvestjylland yngede et enkelt par, da en hun blev set med to unger i Tjele Langsø.

Alle kasser i Sønderborg og på Bornholm er blevet kontrolleret denne sæson samt ca. en fjerdedel af kasserne i Storstrømsområdet.

På Lolland-Falster er der ca. 35-40 kasser, på Møn ca. 15 og i Syd- og Østsjælland ca. 85 opsatte kasser fra tidligere kasseprojekter.

Tabel 3. Regional fordeling af ynglepar af stor skallesluger *Mergus merganser* i 2011.

DOF-afdeling	Ynglepar	lokaliteter
Storstrøm	28-33	13
København	3	3
Sønderjylland	13-15	9
Østjylland	0	0
Nordvestjylland	1	1
Bornholm	17-18	10
I alt	62-70	36

Rød glente *Milvus milvus*

Der er ikke modtaget en bestandsopgørelse for arten i 2011, og den er derfor ikke behandlet i denne rapport.

Havørn *Haliaeetus albicilla*

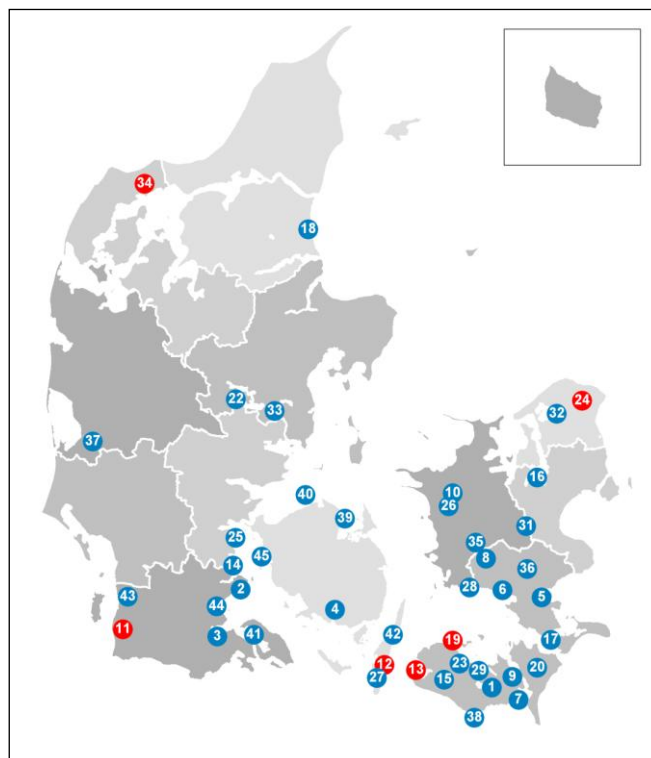
Af artscaretaker Erik Ehmsen

Der blev registreret tre nye par, som fordeler sig med et i Sønderjylland, et i Nordvestjylland og et på Fyn. To af redeparrene fra 2010 var ikke til stede i ynglesæsonen 2011. Det giver en landsbestand på 38 par, hvilket fortsat er en tilvækst, men måske ser vi de første tegn på en begrænsning i en ellers eksponentiel vækstrate (figur 3). Der er dog her ved redaktionens afslutning i januar 2012 klare tegn på stadig nye havørnepar under etablering.

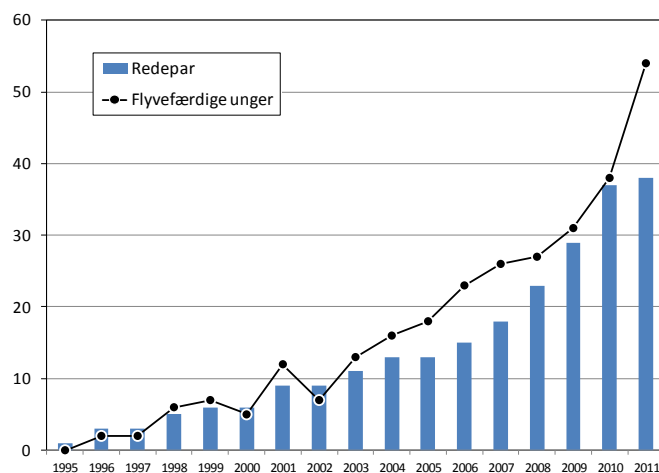
Tabel 4. Havørnepar med rede i 2011 samt antallet af flyvefærdige unger. 0 indikerer rede med rugning, men uden flyvefærdige unger. Redepar, hvor der ikke er registreret æglægning, er angivet med -.

Rede nr.	Lokalitet	Unger
1	Maribosøerne	2
2	Bankel Sø	2
3	Hostrup Sø	0
4	Brændegård Sø	2
5	Præstø Fjord	1
6	Gavnø	1
7	Roden Skov	2
8	Tystrup Sø	2
9	Østlolland	2
10	Skarresø	2
14	Haderslev	3
15	Nakskov Fjord	1
16	Bognæs	2
17	Tærø	0
18	Lille Vildmose	1
20	Midtfalster	2
22	Søhøjlandet I	2
23	Knuthenlund	0
25	Solkær Engsø	2
26	Tissø	2
27	Langeland II	2
28	Ormø	1
29	Knuthenborg	2
30	Vordingborg Kommune	2
31	Haraldsted Sø	2
32	Alsønderup Enge	2
33	Søhøjlandet II	2
35	Sorø	1
36	Gødstrup Sø	2
37	Skjern Enge	0
38	Hyllekrog	2
39	Leammer	0
40	Æbelø	2
41	Als	2
42	Tranekær	0
43	Brøns	-
44	Genner	1
45	Wedellsborg	0
46	Thy	0
Unger i alt		54
Par med rede (Rp)		38
Unger pr. redepar		1,38

Til gengæld ser det meget flot ud med ynglesuccesen for 2011, som med 1,42 unge pr. redepar har været en af de bedste, vi har set siden genindvandringen i 1992. Det blev til hele 54 unger, og af de succesfulde ynglepar fik langt hovedparten to unger på vingerne (tabel 4). Haderslevparret blev årets eneste med tre flyvefærdige unger.

Figur 2. Havørneteritorier med redefund i perioden 1995-2011, aktive reder i 2011 er vist med blå. Tallene refererer til lokalitetslisten i tabel 4. Bemærk at rede nr. 30 og 46 ikke er vist på kortet.

Figur 3. Ynglepar og ungeproduktion af havørn *Haliaetus albicilla* i Danmark 1995-2011.

Lige syd for Danmark havde Slesvig-Holsten en stagnerende bestand i 2011, mens ynglesuccesen var på højde med den danske med 1,37 unger pr. ynglepar (Jagd und Artenschutz 2011). Der er stadig fremgang i bestanden rundt omkring i Europa, bl.a. i Østrig, som er et af havørnens randområder, hvor bestanden nu tæller 14 par (Probst 2011).

Læs mere i årsrapport fra Projekt Ørn 2011 (Pedersen et al. 2012).

Blå kærhøg *Circus cyaneus*

Af artscaretaker Keld Bakken

Atter en ynglesæson med en hel del observationer af enlige fugle, overvejende hanner, på forskellige lokaliteter, men ingen observationer af par eller unger. Så heller ikke i 2011 kunne blå kærhøg opleves som ynglefugl i Danmark.

Der blev fulgt op på tre forskellige observationer af både han og hun i begyndelsen af maj måned, men de viste sig alle blot at være fugle på træk.

Hedehøg *Circus pygargus*

Af artscaretakere Michael Clausen & Lars Maltha Rasmussen

Med 22-25 ynglepar var der lidt flere ynglepar af hedehøg i Danmark i 2011 i forhold til de to foregående år.

I Sydvest- og Sønderjylland ynglede der 21-24 par hedehøge, inkl. et ynglepar ved Gamst Engsø nær Vejen, som dog ikke havde succes. I Vestjylland blev der registreret et ynglepar ved Vest Stadil Fjord.

Starten på ynglesæsonen var præget af et usædvanligt varmt og tørt forår i april og begyndelsen af maj. Det betød, at flere par hedehøge påbegyndte æglægning meget tidligt. Hovedparten af ungerne fra de succesfulde reder kom også usædvanligt tidligt på vingerne sammenlignet med alle årene siden 2000.

Høsten af vinterhvide påbegyndtes ret sent i august, efter at alle unger i hegnede reder var blevet flyvefærdige. I alt blev seks reder hegnet, og der fløj 10 unger fra disse reder. Der fløj yderligere fem unger fra to reder, der ikke blev hegnet. I alt kom der 15 unger på vingerne i 2011. Dette er noget under gennemsnittet siden 2000, og væsentligt færre end de tre foregående år.

Kuldstørrelsen for de par, der havde ynglesucces, var 2,5 unger/rede. Det var under gennemsnittet for de foregående tre år, men stadig over gennemsnittet for perioden 1996-2007, hvor rederne ikke blev hegnet. Det viser, at en effektiv beskyttelse af rederne er med til at sikre, at der kommer flere unger på vingerne. Der var dog ingen af de sene kuld, der var succesfulde. Dette er ret usædvanligt, men det antages at skyldes en kombination af svigtende føde og dårligt vejr.

Læs mere i arbejdsrapport fra Projekt Hedehøg 2011 (Rasmussen & Clausen 2011).

Kongeørn *Aquila chrysaetos*

Af artscaretaker Tscherning Clausen

Der har i 2011 været to par kongeørne i Danmark, som fik to unger på vingerne. Derudover har et tredje par været territoriehævdende i 2011, men uden at en rede kunne findes. Der er nu produceret i alt 21 kongeørneunger i Danmark siden 1999.

Kongeørneparret i Høstemark Skov i Lille Vildmose har for 9. år i træk fået en unge på vingerne. Ved et besøg ved reden 18/6 kunne det konstateres, at ungen havde forladt reden. Ungen blev set flyve for første gang over skoven 15/7, og den sås derefter ofte over yngleområdet, både alene og sammen med de voksne kongeørne.

Yngleparret i Hals Nørreskov nord for Limfjorden har for 5. år ynglesucces og har igen fået en unge på vingerne. Ørneparret har i år bygget en ny rede blot 7 m fra den rede, der blev benyttet sidste år. Årets unge, der formentlig er en hun, blev ringmærket 28/5 ca. 50 dage gammel.

Et nyt kongeørnepar har i efteråret 2010 og i foråret 2011 været meget aktive med territoriemarkering og timelange flyvninger over Tofte Skov, hvor det første par i Danmark i nyere tid ynglede i årene 1999-2002. De første iagttagelser af det nye ørnepar blev gjort medio august 2010, og frem til ultimo juni 2011 sås parret meget ofte. Derimod er der i sommerens løb kun gjort få iagttagelser af ørnene, men 9/9 og 16/9 blev parret igen set flyve over skoven. Grundige eftersøgninger resulterede ikke i nogen redefund. Kongeørneparret må i øvrigt deles om skoven med et havørnepar, hvilket ikke altid går helt stille af sig, og det har resulteret i flere, kortvarige luftkampe.

I et skovområde på Jyske Ås i Vendsyssel sås der i perioden medio april-ultimo maj dagligt en 2K+ kongeørn.

På de himmerlandske heder har der i både 2010 og 2011 opholdt sig en enlig, yngre kongeørn.

Læs mere i årsrapport fra Projekt Ørn 2011 (Pedersen et al. 2012).

Fiskeørn *Pandion haliaetus*

Af artscaretaker Leif Novrup

Der er i år registreret hele 3 par fiskeørne med rede. I Gribskov er der fundet en ny, stor rede af fiskeørn, og det samme gælder i Vestjylland. Sidstnævnte lokalitet producerede to flyvefærdige unger, mens der ikke kom noget ud af yngleforsøget i Gribskov. Det gamle par i Nordvestjylland er stadig aktivt og fik hele 3 unger på vingerne.

For alle tre reder gælder det, at reden er placeret i toppen af en gran, hvor den øverste del er knækket af. De to nye reder er i udgåede træer, mens den gamle rede er i et stort, grønt grantræ, hvor stormen har brækket toppen af. Der er nu siden 1994 kommet 15 unger på vingerne i Danmark. Det er sikkert nogle af disse, der nu har dannet nye par. For alle tre par gælder det, at rederne er placeret i øde områder med kun lidt færdsel. De to nye steder ligger langt inde i skoven, fjernt fra større søer, og hvor man sjældent færdes, så måske gemmer der sig andre, ukendte reder i vore skove. Hvert år ses der oversomrende fiskeørne over det meste

Tabel 5. Antal lokaliteter med sommerobservationer (15/6-15/7) af fiskeørn *Pandion haliaetus* i 2011.

DOF-afdeling	Lokaliteter
Nordjylland	3
Nordvestjylland	3
Vestjylland	3
Sydvestjylland	1
Østjylland	5
Sydøstjylland	2
Sønderjylland	3
Fyn	3
Vestsjælland	2
Nordsjælland	11
København	3
Storstrøm	10
Bornholm	8
I alt	57

af Danmark (tabel 5), og måske kan enkelte af disse være ynglende, men redefund mangler.

Læs mere i årsrapport fra Projekt Ørn 2011 (Pedersen et al. 2012).

Lærkefalk *Falco subbuteo*

Af artscaretaker Iben Hove Sørensen

Med 13-21 ynglepar har 2011 været et rigtig godt år for lærkefalk; kun ynglesæsonen i 2005 har i løbet af de seneste 14 år (DATSY-/caretakerperioden) været bedre. Endelig er der rettet op på tendensen til et faldende antal sikre par, som har hersket de seneste år (11 sikre par i 2008, 7 i 2009, 6 i 2010, 9 i 2011). Dette kan skyldes to ting. Enten er det høje antal sikre par blot udtryk for en øget indsats blandt observatørerne, eller også har parrene haft større succes i år, således at deres yngleforsøg har været succesfulde og derfor kan opdares over en længere periode.

Tabel 6. Regional fordeling af ynglepar af lærkefalk *Falco subbuteo* 1998-2011.

DOF-afdeling	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Nordjylland			1			1							0-1	0-1
Nordvestjylland														
Vestjylland														
Sydvestjylland														
Østjylland						0-1	1-2					1-2		0-1
Sydøstjylland	1	1			1			2-4						
Sønderjylland	1-2	2-3	4-5	6-7	5-6	5-7	3	6-7	3-4	3-4	6-7	4	3-5	6-7
Fyn						0-1	1	1	1-3			1	1	1-3
Vestsjælland	0-1	1						2	2-3	0-1	0-1	3	1	2-3
Nordsjælland									1	1-2	1-2	1-2	1-2	0-1
København													1	
Storstrøm	1-2	2		1-2	1	1	1-2	3	0-1	1-2	2	3-4	1-2	3
Bornholm	1	0-2	1-3	1	0-2	3		1-2	3	2-3	2		2-3	1-2
I alt	4-7	6-9	6-9	8-10	7-10	10-14	6-8	15-19	10-15	7-12	11-14	13-16	10-16	13-21

Af de 9 sikre par er hele 6 fundet i Sønderjylland, hvor lærkefalken igen i år har været godt overvåget. De resterende sikre par er fundet på henholdsvis Sjælland, Fyn og Falster. Otte af de sikre par fik unger på vingerne, hvorimod hverken rugning eller fodring af unger blev observeret hos det sidste par. I Sønderjylland kom der i alt 12 flyvefærdige unger på vingerne fra de seks reder, og på Sjælland og Falster forlod mindst to unger hver af de succesfulde reder. Seks af de sikre par blev fundet på tidligere anvendte ynglelokaliteter, hvorimod de tre sidste blev fundet på helt nye ynglelokaliteter på Nordals, i Midtjylland og på Fyn. Den ene af de to nye lokaliteter fra 2010 blev genanvendt som ynglelokalitet i 2011, hvorimod den anden blev opgivet igen.

Der har været sandsynlige par i Vestsjælland, Sydøstsjælland, på Lolland og Bornholm. Der er ikke observeret unger eller andre sikre tegn på yngleaktivitet på nogen af lokaliteterne, men der har i alle tilfælde været observationer af stedfaste fugle i løbet af foråret og sommeren.

Otte mulige par er rapporteret i år fra Sønderjylland, Midtjylland, Nordjylland, Langeland (2), Nordsjælland, Vestsjælland og Bornholm. Flere af disse par kunne formentlig med flere besøg have været kategoriseret som sandsynlige par.

Vandrefalk *Falco peregrinus*

Af artscaretaker Niels Peter Andreasen

2011 var et godt år, hvor der igen var 4 ynglepar, som fik 9 unger, hvoraf de 7 blev flyvefærdige.

På Møns Klint blev der fra 31/3 og fremefter set regelmæssige rugeskift mellem hannen og hunnen i dagtimerne på lokaliteten ved Sækkepiben, hvor området som tidligere blev afspærret. Fuglene var ikke ringmærket, men havde dragt karakterer som parret fra sidste år. 1/5 sås en gråkrage lande på redehylden, hvor

den tog et af falkeæggene. To gange senere om formiddagen forsøgte krageren igen, men blev jaget væk. Dagen efter var reden tom for æg, og parret forsvandt fra ynglestedet. Afspærringen blev fjernet. Han- og hunfalk blev observeret flere forskellige steder gennem maj og juni, men der var ingen tegn på nyt kuld. Derefter dannede hannen par med en ny hun på Storeklint, og i slutningen af juli blev en død unge fundet neden for ynglestedet ved Maglevandspynten.

En levende unge viste sig dagen efter i redehulen, men efter nogle få dage, lå også den død i redehulens åbning. Efterfølgende undersøgelse har vist, at en lungeinfektion var den sandsynlige dødsårsag.

Falkeparret på Stevns valgte igen i år lokaliteten på Mandehoved, hvor en del af redehylden dog var faldet ned. Rugeforløbet gik planmæssigt, og 4 unger blev klækket og fløj alle af reden i juni. På grund af redehydels skrøbelighed blev det besluttet ikke at forsøge ringmærkning denne sæson. Der er fundet en ung hanfalk fra sidste sæson død på Stevns-kysten. Den havde tilsyneladende ligget i lang tid på stranden og kan godt være omkommet i vinterperioden.

På Bornholm gik rugningen i gang omkring 6/4 ved Slotslyngen på en anden hylde end sidste år. Det resulterede i 3 unger, som blev ringmærket uden problemer. I slutningen af juni var de flyveklare, og alt tyder på, at ynglesæsonen er forløbet planmæssigt.

På Mønbroen blev et par opdaget i slutningen af maj på et fast opholdssted under broen. Det viste sig, at der lå 3 æg på en plan stålbjælke, som parret havde valgt, efter at adgangen til redekassen var blevet spærret på grund af broarbejde. Desværre forsvandt æggene, antagelig trillede de ud over kanten. Som et alternativ til redekassen på broen er der nu sat en redekasse op på sukkerfabrikken i Stege, hvor nogle falke har holdt til i vinterperioden.

Regelmæssige forekomster i hele forårssæsonen på mange andre lokaliteter har ikke resulteret i dokumenterede yngleforekomster, skønt der er par med tegn på territoriehævdelse. Det er især overraskende, at der ikke er etableret et eller flere par i Københavnsområdet med så mange egnede bygninger og så mange observationer gennem foråret, især på Amager. Der har f.eks. været mindst 3 forskellige fugle på Radissonhotellet, mest 2 voksne (han og hun) og enkelte gange en 2K fugl, og en redekasse er blevet sat op på hotellet.

Engsnarre *Crex crex*

Der er ikke modtaget en bestandsopgørelse for arten i 2011, og den er derfor ikke behandlet i denne rapport.

Trane *Grus grus*

Af artscaretaker Palle A. F. Rasmussen

Landsbestanden af trane i 2011 opgøres til 140-168 par fordelt på ca. 112 lokaliteter. Sammenlignet med en

bestand på 114-127 par på 90 lokaliteter i 2010 er der umiddelbart tale om en stor bestandsfremgang. Overvågning var dog i enkelte landsdele mere omfattende i år end i 2010, hvorfor bestandsfremgangens størrelse nok ikke er helt reel. Der er dog ingen tvivl om, at bestanden fortsat er i fremgang, stadig overvejende i Jylland og på Bornholm, hvor der også skønnes at være det største potentiale for fortsat vækst i bestanden. Derimod må det til stadig større undren konstateres, at trane som ynglefugl endnu ikke har fået sit gennembrud på Sjælland.

Den hastigt stigende ynglebestand herhjemme har efterhånden gjort det problematisk at få et samlet og pålideligt overblik over bestandens ungeproduktion. Bortset fra i Sønderjylland er der således ikke systematisk indsamlet oplysninger om ynglesuccesen, hvorfor det ud fra det tilgængelige materiale ikke er muligt at vurdere årets ynglesucces.

Fra Nordvest- og Nordjylland er der i 2011 indsamlet oplysninger om 68-76 par fordelt på 44 lokaliteter og med følgende fordelingen af parrene: Vendsyssel 25-29, Læsø 7, Himmerland 5, Hanherred 7 og Thy 24-28. Årets resultat skyldes til dels en målrettet eftersøgning, hvor alle kendte ynglelokaliteter er overvåget. Der kan derfor ikke sammenlignes med resultatet fra 2010, hvor der manglede oplysninger fra flere kendte lokaliteter. Derimod kan der direkte sammenlignes med 2009, hvor der med en tilsvarende omfattende overvågning blev registreret 58-69 par fordelt på 43 lokaliteter. I forhold til 2009 er der således tale om en ret betydelig fremgang i Nordjylland. Bestandsfremgangen siden 2009 er dog overvejende registreret i områder, hvor der i en årrække har været etablerede bestande; f.eks. på Skagens Odde, på Læsø, i Lille Vildmose og i Vejlerne. Derimod ser det ud til at bestanden i Thy er stagneret på et niveau omkring 25 par (2009 26-28 par, 2010 23-24 par). I Store Vildmoseområdet, hvorfra der manglede oplysninger i 2010, blev der i år ved systematisk eftersøgning registreret 4-5 par, hvilket er samme antal som i 2009.

I Østjylland blev der registreret 5-6 par fordelt på 5 lokaliteter, hvoraf det ene par blev fundet på en ny lokalitet i den vestlige del af regionen. De øvrige par var på kendte lokaliteter, heraf 3-4 par på Djursland, hvor en enkelt lokalitet, som de seneste år, husede 2 par.

Fra Sydøstjylland er der oplysninger om 3 sikre par fordelt på 3 lokaliteter. Der mangler desværre oplysninger fra to lokaliteter, som ellers har huset ynglepar de seneste år. Bestanden i regionen kan derfor have været på 5 par i 2011.

I Vest- og Sydvestjylland er der indsamlet oplysninger om 11-19 par fordelt på 16 lokaliteter, heraf er 3 lokaliteter med sikre ynglepar nye i forhold til 2010. Til gengæld mangler der oplysninger fra 3 lokaliteter, som husede ynglepar i 2010. Til trods for bestands-

fremgang i området mangler der overraskende nok stadig sikre ynglefund fra tilsyneladende oplagte yngleområder som de vestjyske fjordområder samt de kystnære hedemoser og plantager.

I Sønderjylland blev arten igen i år eftersøgt målrettet. Det resulterede i 17-18 par fordelt på 13 lokaliteter, hvilket kan sammenlignes med 13-15 par på 9 lokaliteter i 2010. Fremgangen fortsætter således i regionen, og den lokale tranegruppe vurderer, at der i Sønderjylland er plads og potentiale til flere par. Årets ynglesucces kendes for hele 13 ud af de 17 sikre par. Heraf opgav 7 par inden der blev klækket unger, mens de resterende 6 par fik i alt 9 unger på vingerne. Ynglesuccesen var således, ligesom de seneste år, ringe i regionen.

Fra region Fyn er der også i år spændende nyt. På Langeland blev der som i 2010 registreret et sikkert par. Parret etablerede sig på samme lokalitet som i 2010, men opgav desværre inden der blev klækket unger. Derudover blev der i et mindre moseområde på den østlige del af Fyn fundet et sikkert par. Parret sås blandt andet i slutningen af juni med en stor unge, men det er usikkert, om ungen kom på vingerne. Forekomsten på Fyn udgør det første sikre ynglefund på øen i nyere tid.

På Sjælland blev der i 2011 kun fundet 1 sikkert par, og det blev som de seneste år registreret i Holmegårds Mose-området på Sydsjælland. Parret fik i år en enkelt unge på vingerne. Derudover er der registreret to sandsynlige par i Nordsjælland, henholdsvis ved Strødam Engsgø og i Gribskov. Begge par optrådte med territoriehævdende adfærd fra tidlig forår og frem til midten af juni, hvorefter begge par tilsyneladende forsvandt fra lokaliteterne.

Fra Lolland-Falster er der kun oplysninger om 1 sikkert par. Parret blev registreret i Bøtø Nor på Falster, hvor der blev konstateret rugning i begyndelsen af april, redebygning i slutningen af maj og igen rugning i begyndelsen af juni. Det antages, at det har drejet sig om det samme par, som har gjort to yngleforsøg uden succes. Fra en lokalitet på det nordøstlige Falster er der desuden oplysninger om et stedfast og territoriehævdende par i maj-juni. På baggrund af forekomstperiode og adfærd skønnes det, at det har drejet sig om et yngre ikke-ynglende par, og det er derfor ikke medtaget i bestandsopgørelsen.

Fra Bornholm er der til denne rapport desværre kun modtaget ret udetaljerede oplysninger. Ynglebestanden på øen skulle nu omfatte 30-35 ynglepar på ca. 25 lokaliteter samt et mindre antal yngre ikke-etablerede par, hvoraf enkelte dog formentlig har forsøgt at yngle. På baggrund af disse oplysninger fastsættes bestanden på øen i 2011 med forbehold til 30-40 par. Desuden vurderer lokale fuglekiggere, uden nærmere præcisering, at ynglesuccesen på øen i 2011 var meget ringe. Bestanden i år kan med forbehold sammenlignes med 17-20 par i 2008, 18-20 par i 2009 og 25-26 par i 2010.

Hvidbrystet præstekrave *Charadrius alexandrinus* *Af artscaretaker Ole Thorup*

61 par hvidbrystet præstekrave blev optalt i 2011, hvilket er flere, end der blev optalt i 2009 og 2010. De var alle i Vadehavsområdet, de fleste på sandstranden og i de lave klitter på Fanø og Rømø.

Igen i 2011 blev optællingerne foretaget under Institut for Bioscience, Aarhus Universitet (tidl. DMU) som et led i det internationale vadehavssamarbejde. Under ynglefugletællingerne blev alle kendte ynglelokaliteter besøgt to gange i slutningen af maj og første halvdel af juni. 24/5 var der en stor oversvømmelse, der dækkede store dele af strandene i Vadehavet. Oversvømmelsen betød, at et stort antal fugle flyttede og startede et nyt yngleforsøg, og antallet og fordelingen af ynglefuglene i 2011 er baseret på kortlægninger efter 28/5.

På en grundig gennemgang efter præstekraver på Fanø 7/6 fandtes 12 par hvidbrystede præstekraver på nordvestkysten. På Grønningen var der 2 par, hvor fuglene var stationære, men ikke udviste egentlig yngleadfærd. På Søren Jessens Sand var der i alt 10 par. Heraf var de 4 par inde i kanten af klitten, mens 6 par var ude på de store åbne sandflader. Ude på sandfladerne fandtes tilfældigt to reder med æg, mens yderligere to hanner var redenerløse. Herudover havde ca. 4 par unger, der dog ikke sås. Tidligt i maj sås op til 6 par på Grønningen; nogle af disse par har eventuelt taget deres unger med ud på Søren Jessens Sand eller har fået deres rede oversvømmet 24/5 og er flyttet. Der sås ikke ynglefugle på det sydlige Fanø i 2011.

12 par er en del over gennemsnittet på Fanø de seneste år. Tidligere, fra 1969 til 2001, ynglede der normalt mellem 15 og 23 par, men siden 2001 er antallet faldet markant.

Der fandtes 49 ynglepar på Rømø i 2011 mod 45 par i 2010, 35 par i 2009 og 60 par i 2008. På strandene syd for Lakolk yngler de hvidbrystede præstekraver spredt over et stort areal med klitvegetation under opvækst, og det er meget tidskrævende at gå området grundigt igennem. 2011 var det femte år i træk, hvor dette område blev grundigt undersøgt. Her fandtes 22 par, stort set identisk med de 21 par i 2008 og 2010, mens der kun fandtes 11 par i 2009. Der blev set ungefamilier, men ynglesuccesen vurderes at have været beskeden i 2011. Oversvømmelsen 24/5, et stort forstyrrelsespres fra strandturister og prædation fra mange løse hunde vurderes at være de vigtigste trusler mod præstekravernes reproduktion.

På de kortgræssede enge på Rømø Sønderland fandtes 16 par mod 8 par i 2010 og 13 par i 2008 og 2009. Herfra kendes ynglesuccesen heller ikke.

Der blev ikke fundet ynglefugle i Tøndermarsken i 2011. Et større antal ynglepar yngler lige syd for den

dansk-tyske grænse i Rickelsbüller Koog, men fugle herfra ses kun sjældent nord for grænsen.

Ud over ynglefuglene i Vadehavsområdet blev der set hvidbrystet præstekrave i yngletiden forskellige steder i Jylland og på Vestsjælland og Møn. I ingen af tilfældene var der tale om stationære fugle, og der er derfor ingen mistanke om ynglen.

Som i 2009 og 2010 blev der igen i 2011 aflæst en farvemærket, ynglende hvidbrystet præstekrave på stranden på det sydlige Rømø, der var mærket som unge i provinsen Zeeland i det sydvestlige Holland.

Hjejle *Pluvialis apricaria*

Af artscaretaker Egon Østergaard

Noget overraskende er der i år fundet 1 sikkert og 2 sandsynlige ynglepar på tre lokaliteter.

På Tipperne fandtes for første gang nogensinde i reservatets historie et sandsynligt ynglepar af hjejle 15/6. Der blev iagttaget ængstelige fugle i et område med kort vegetation, men reden blev formentligt præderet i perioden 15-21/6. Desuden sås en tredje fugl i området frem til 29/6, og alle var af formen sydlig hjejle med svage farver på bryst og bug. Observatøren noterer: ”Ynglehabitatet af slået klithede minder en del om artens tidligere yngleområde i den østlige del af Hanstedreservatet i Thy. Muligheden for ynglen her er opstået, fordi der de senere år er foretaget en systematisk pleje for engfugle i det tidligere kontrolområde, hvor græsning og høslæt havde været opgivet siden en gang i 1950’erne. Alligevel er det overraskende, at hjejlen reagerer på denne pleje ved at starte ynglen.”

På Agger Tange har arten optrådt gennem en år-række, uden at det har kunnet påvises med sikkerhed, at der var tale om ynglefugle, men i år anses det på baggrund af fuglenes adfærd, at der har været tale om et sandsynligt ynglepar. Parret med dragtkarakterer som sydlig hjejle blev fundet 31/5 i samme område som tidligere år på overgangen mellem afgræsset klithede og strandeng. Parret var tydeligvis urolig omkring redestedet, og 21/6 var fuglene stadig i området, men deres adfærd tydede nu på, at ynglen var opgivet eller præderet.

På Borris Hede har der efter flere års fravær igen været ynglende hjejler. Første iagttagelse blev gjort på afbrændt indlandshede 29/5, og 4/6 sås en meget yngleurolig hun i samme område. 26/6 sås samme sted en adult fugl og en stor unge. Den ene fugl havde dragtkarakterer som formen nordlig hjejle. Det er tidligere beskrevet og fotodokumenteret, at individer af nordlig form har ynglet i Hanstedreservatet (Fabricius & Hald-Mortensen 1969).

Herudover er der gjort et usædvanligt fund på Knudshoved Odde, hvor et par urolige hjejler holdt til på en strandeng 5-6/6. Området blev dog ikke besøgt

senere, men med yngleforekomsten på Tipperne in mente er det oplagt at tjekke området fremover.

På grund af ovenstående fund er der god grund til øget opmærksomhed på klithede/strandeng som mulig ynglehabitat for hjejle.

Engryle *Calidris alpina schinzii*

Af artscaretaker Hans Christophersen

Ynglebestanden af engryle er for 2011 anslået til 160-163 par, hvilket er lidt mere end i 2010. Der er dog en vis usikkerhed forbundet med tallet, da flere vigtige lokaliteter ikke er optalte i år. Det gælder ikke mindst Værnengene og Læsø. Læsø er senest optalt i 2009. Landsbestanden er korrigeret med ældre data fra disse lokaliteter, og tendensen er derfor usikker. Landets vigtigste lokalitet, Bygholm Vejle, viser en ret markant tilbagegang fra 60 par i 2010 til 46 par i år. Denne tilbagegang opvejes dog så rigeligt af Agger Tange, der har en meget markant fremgang fra 13 par i 2010 til 35 par i år.

Tabel 7. Bestandsopgørelse for engryle *Calidris alpina schinzii* i 2011, fordelt på lokaliteter.

DOF-afdeling og lokalitet	Ynglepar
Nordjylland	
Læsø	21**
Ulvedybet	2
Nørholm Enge	1-2
Egense	0
Nordvestjylland	
Bygholm Vejle	46
Vesløs Vejle	6
Agger Tange	35
Vestjylland	
Harbøre Tange	2-3*
Tipperne	25
Værnengene	11*
Felsted Kog	1
Sydvestjylland	
Råhede Wade	0
Måde Enge	0
Fanø Nord	0
Sønderjylland	
Rømø Sønderland	3
Rømø Nørreland	4
København	
Aflandshage	1
Saltholm	2
Storstrøm	
Rågå Kalv	0-1
I alt optalt 2011	126-128
Estimeret landsbestand	160-163

* Optællingen er fra 2010

** Optællingen er fra 2009

Brushane *Philomachus pugnax*

Af artscaretaker Iben Hove Sørensen

Den danske ynglebestand af brushane er faldet drastisk i løbet af de seneste 40 år og fortsætter tilsyneladende med at falde. Med 36-40 ynglehunner i 2011 er ca. 20 % af bestanden forsvundet i forhold til 2010, og der er grund til bekymring for artens fremtid som dansk ynglefugl. Arten er i 2011 fundet på blot 4-5 ynglelokaliteter, og kun en enkelt af dem husede mere end 10 ynglehunner. Således udgør bestanden på Tipperne halvdel af den danske ynglebestand af brushane, men selv her er der kun 20 ynglehunner tilbage. Ekstremt tidlig udtørring af engene i 2011 kan være en mulig forklaring på den store tilbagegang her. Med 3 mulige ynglepar i Skjern Enge er der dog også tegn på, at nye lokaliteter kan tages i brug.

 Tabel 8. Lokaliteter med ynglepar af brushane *Philomachus pugnax* i perioden 2009-11.

Lokalitet	2009	2010	2011
Rømø Nørreland	1	1	0
Gl. Hviding Engsø	0	1	3
Ribe Holme	0	1	?
Mandø Koge	1	2	0
Tipperne	35	32	20
Værnengene	2	?	?
Agger Tange	1	1	?
Bygholm Vejle	7	5	7
Saltholm	4	6	6-7
Læsø	1	?	?
Skjern Enge	0	?	0-3
Total	52	49	36-40

Stor kobbersnepe *Limosa limosa*

Af artscaretaker Michael Clausen

Årets resultat på 563-582 ynglepar er meget positivt set i lyset af sidste års lave bestandsstørrelse, og der kan konstateres en fremgang af ynglefugle på mange af de klassiske lokaliteter.

Vejlerne, Tipperhalvøen og Vadehavsområdet udgør ikke overraskende de største ynglebestande med knap 490 ynglepar.

Harboøre Tange, Bøvling Fjord og Holmen er så vidt vides ikke talt op i år, hvorfor bestandsstørrelsen vurderes til at være den samme som i 2010.

Saltholm blev talt op i juni måned, hvor der fandtes 10 par, alle med ynglesucces. Det kan ikke udelukkes, at ynglebestanden har været højere, da der kan have været par, som fejlede deres yngleforsøg.

En mulig forklaring på bestandsvæksten kan være, at der var usædvanlig god ynglesucces i både 2008 og 2009. F.eks. havde 109 ud af 112 ynglepar på Bygholmengen i 2009 ynglesucces (Kjeldsen & Nielsen 2009), og ungerne herfra blev kønsmodne i 2011.

 Tabel 9. Antal ynglepar af stor kobbersnepe *Limosa limosa* i 2010 og 2011 per lokalitet.

DOF-afdeling og lokalitet	2010	2011
Nordjylland		
Læsø syd	0	0
Ulvedybet	0	0
Vår Holm	0	0
Nørholm Enge	0	0
Nordvestjylland		
Bygholm Vejle	94	111
Vesløs & Arup Vejler	12	4
Østerild Fjord	0	0
Agger Tange	47	27
Vestjylland		
Vest Stadil Fjord	0	0
Harboøre Tange	6-8	6-8*
Varde Ådal	0	0
Tipperne	67	74
Værnengene	7	28
Bøvling Fjord & Holmen	7-8	7-8*
Klægbanken	1	0-1
Sydvestjylland		
Ribemarsken & Vilslev Enge	6	8
Jedsted Forland	0	0
Mandø	76	85
Sønderjylland		
Margrethekog	26	29
Tøndermarskens ydre koge	83	108
Rømø Nørreland	11-13	21
Rømø Sønderland	1	1
Ballummarsken	14-16	12-16
Juvre & Toftum Enge	15-20	13-17
Halk Nor & Bankel Sø	0	0
Vestsjælland		
Borreby Mose	3-5	7-8
Lejsø	3-5	4-5
Kobæk Sø	2-3	2-3
Omø	0	0
Fyn		
Monnet	0-1	0-1
Store Egholm	1	0-1
Birkholm	1	0-1
København		
Aflandshage/Kofoeds Enge	0	0
Vestamager	0	0
Saltholm	18-26	10
Storstrøm		
Nyord	1	0-1
I alt optalt	502-528**	544-560
Estimeret landsbestand	502-528**	557-576

* Optællingen er fra 2010

** Justeret i forhold til årsrapporten fra 2010

Storspove *Numenius arquata*

Der er ikke modtaget en bestandsopgørelse for arten i 2011, og den er derfor ikke behandlet i denne rapport.

Svaleklire *Tringa ochropus*

Af artscaretaker Erik Groth-Andersen

I 2010 havde arten sit bedste år nogensinde med hele 38-47 ynglepar, men den fremgang fortsatte desværre ikke i 2011, og med 26-33 ynglepar landede årets total omkring normalen for tidligere år. Fremgangen i 2010 mente caretakerne for Gribskov skyldtes, at der var meget vand i skoven, noget der dog i høj grad også var i 2011. En af grundene til, at fremgangen så ikke fortsatte, kunne være, at der stadig foretages en del sommerskovning, hvilket arten er meget følsom overfor. En af udfordringerne for arbejdet med svalekliren må være at få begrænset skovarbejdet i yngletiden i områder, hvor arten kunne tænkes at yngle.

Det er stadig kun i Gribskov, at der foretages en systematisk registrering af ynglende svaleklire, hvorfor den reelle landsbestand højst sandsynligt er langt højere.

Tabel 10. Antal ynglepar af svaleklire *Tringa ochropus* i 2010 og 2011 per lokalitet.

DOF-afdeling og lokalitet	2010	2011
København		
Frederiksdal	1	1
Ravnsholte Skov	1	0
Sønderskov (Allerød)	0-1	0
Store Hulsø	0	1
Strødamområdet	0	0-1
Nordsjælland		
Gribskov	28-30	19-23
Nyrup Hegn	1	0
Store Dyrehave	5-7	3-5
Gammel Grønholt Vang	0-1	1
Bornholm		
Ølene	1	0
Paradisbakker	0-1	0
Hundemyre	1	0
Storstrøm		
Hesede Skov	0-1	0
Sønderjylland		
Sølager Sø	0-1	0
Total	38-47	25-32

Tinksmed *Tringa glareola*

Af artscaretaker Egon Østergaard

Den samlede bestand er opgjort til 94 ynglepar i 2011.

I 2011 har Naturstyrelsen Thy foretaget optællinger på de sædvanlige ynglelokaliteter, og der blev fundet 84 par, hvilket er væsentligt færre end tilsvarende optællinger i 2007 og 2009 (hhv. 117 og 109 par). Det

største antal fandtes som tidligere i Hanstedreservatet (48 par). Andre vigtige lokaliteter er Ålvand Hede (status quo på 18 par), og Lyngby Hede (11 par).

På Borris Hede er der fundet 2 par på de sædvanlige ynglelokaliteter. Den ene af disse var i det centrale nedslagsområde for militærets tunge artilleri.

I den sydvestlige del af Jylland er der i forbindelse med NOVANA-optællinger registreret 7 par/territorier: 3 ved Mosevrå-søerne, 2 ved Holmsø og et par ved Oksbysøerne og Selager Sø. Desuden er der for første gang i mange år fundet 1 varslende fugl ved Pølmose nær Ølgod.

Der er således tale om en tilbagegang i ynglebestanden, primært som følge af færre par i Thy.

Stenvender *Arenaria interpres*

Af artscaretaker Palle A. F. Rasmussen

Bestanden på Læsø er ikke optalt i år, og dermed kan den danske bestand ikke opgøres for 2011. På Saltholm er arten i år eftersøgt under ynglefugleoptælling medio juni, men desværre uden held.

Sorthovedet måge *Larus melanocephalus*

Af artscaretaker Lars Hansen

I 2011 har der ynglet 13-14 par sorthovedede måger i Danmark. Bestandens størrelse svarer nogenlunde til de foregående år, og alle ynglefund er fortsat at finde i landets sydlige del. I 2011 er der sket yderligere forskydning mod vest og størstedelen af parrene yngler nu i Vadehavsområdet.

I Jylland er sorthovedet måge fundet ynglende på 3-4 lokaliteter. Langli og Sneum havde hver 4 par, og i Haderslev Dam fik 1 par 2 flyvefærdige unger. Derudover sås et muligt par i en grusgrav ved Mjølø. Fra øvrige lokaliteter, incl. Hjarnø, er der ingen tegn på ynglepar.

Ynglesuccesen har været ganske fin. I Sneum Eng-sø blev der i august set mindst 2 kuld på hhv. 3 og 1 unge, mens der fra Langli ikke er oplysninger om unger. Antallet af udfløjne unger kendes derfor ikke, men skønnes at tælle over 5 unger, hvortil kommer 2 udfløjne unger fra Haderslev Dam.

På Fyn var der i 2011 2 par på Fiskeholm, 1 par i grusgravene ved Birkum og 1 muligt par i Føns Vang. På Fiskeholm blev der i begyndelsen af juni set 1 unge, men kort efter gik øens storm- og hættemågekolonier til grunde, og de sorthovedede måger har næppe haft ynglesucces. Det samme gælder grusgravene ved Birkum, hvor en ræv ryddede hættemågekolonien. Parret ved Føns Vang er kun flygtigt observeret, og yngleforløbet kendes ikke.

På Sjælland er der fundet ynglepar i Selsø. Parret blev kun set i slutningen af april og er muligvis samme par, som sidst i maj blev fundet på en lille ø nord for Øksneholm, men heller ikke her lykkedes yngleforsø-

get. I Gurre Sø er et par set fra slutningen af april og frem til begyndelsen af maj, så heller ikke her har der været ynglesucces. Det samme gælder den klassiske lokalitet, Holme Sø, hvor en enlig fugl er set gennem hele foråret.

Den samlede ungeproduktion i 2011 kendes ikke. Der er observeret mindst 6 flyvefærdige unger, og det vurderes, at godt 10 unger er kommet på vingerne i 2011.

Dværgmåge *Larus minutus*

Af artscaretaker Henrik Haaning Nielsen

Den samlede ynglebestand var i 2011 på 2 par. Begge par ynglede i Kogleakssøen på Kærup Holme i Vejlerne.

Den 21/4 sås for første gang to adulte fugle i yngledragt, og den 28/4 sås yngleadfærd i form af kurtisering. Trods hyppige besøg ved lokaliteten var det vanskeligt at overvåge arten, men 24/5 sås for første gang en opflyvning fra kolonien og igen 6/6 fra et nyt sted. Begge redepladser var placeret centralt i en hættemågekoloni uden mulighed for at følge med i fænologien omkring rederne, som det ellers har været muligt i tidligere år. Begge par bestod af helt udfarvede fugle, men op til 19 2K-fugle opholdt sig ligeledes i yngleområdet. Desværre opgav begge par deres yngel i slutningen af juni. Årsagen til dette er uvis.

Andre interessante observationer fra andre lokaliteter var bl.a. af 2 adulte fugle, som parrede sig ved Vest Stadil Fjord den 7/5 samt en 3K-fugl, som holdt til i havterne-, klyde- og hættemågekolonien på Agger Tange den 10/5. Desværre sås ingen af fuglene ved senere besøg på disse lokaliteter.

Baltisk sildemåge *Larus fuscus fuscus*

Af artscaretaker Lars Hansen

Fra 2011 foreligger der kun oplysninger om 2-4 ynglepar, alle ved Hammershus.

I et stenbrud fik et par 1 flyvefærdig unge. De øvrige 1-3 par var langs kysten, men er kun fulgt delvist, og yngleforløbet her kan ikke beskrives nærmere.

Fra Græsholmen ved Christiansø har det ikke været muligt at få oplysninger om evt. ynglepar. Dog har jeg modtaget oplysninger om, at der i 2010 og i årene forud har ynglet ca. 4 par, men der er ikke oplysninger om ynglesucces. Det kan dog på den baggrund formodes, at der også i 2011 har været enkelte par på øen. Landsbestanden for 2010 kan desuden som følge af disse oplysninger korrigeres til at have været på 8 ynglepar.

Sandterne *Gelochelidon nilotica*

Af artscaretaker Ole Thorup

I en årrække har Vadehavet været det sidste yngleområde for sandterne i Danmark, men i årene 2006-2011 har arten kun ynglet i 2009 med et par. Derimod ynglede et par i 2010 på Agger Tange for første gang i mange år, og igen i 2011 slog et ynglepar sig ned her. Parret havde dog ikke succes.

I anden halvdel af maj blev det konstateret, at der på ny var sandterner på Agger Tange, og 31/5 sås et par, hvoraf den ene fugl rugede. Fuglene holdt til på en yngleø sammen med blandt andet splitterner og klyder, og parret blev set regelmæssigt frem til 21/6. 11/6 sås første gang en unge i reden, og dagen efter sås to små unger. 21/6 opførte parret sig, som om de lige havde mistet deres unger, og da der denne dag sås en svartbag på yngleøen, er det muligt, at denne spiste ungerne. Efter denne dag sås sandternerne ikke længere på lokaliteten.

Der var usædvanlig få observationer fra Vadehavsområdet i 2011. Omkring sandternens ankomsttidspunkt til Nordeuropa i slutningen af april sås to fugle et par dage ved Sneum Digesø, men de forsvandt herfra igen, og der er ingen mistanke om yngleforsøg i området. Nogle år ses en eller to ungefamilier på Fanø i sensommeren, men det var ikke tilfældet i 2011. Sandternerne ynglede årligt i det danske vadehav mellem 1982 og 2005 med undtagelse af i 2002. Siden har arten kun ynglet én gang, i 2009 med 1 par.

Den 7/5, 8/5 og 14/5 sås et par på henholdsvis Harboøre Tange, ved Bulbjerg og i Bygholm Vejle. Parret på Harboøre Tange var sikkert yngleparret fra Agger Tange, men de må have startet æglægningen på Agger Tange senest den 19/5, og det er derfor lidt usikkert, om parret kan have været på Bygholm Vejle den 14/5.

Rovterne *Hydroprogne caspia*

Af artscaretaker Mikkel Willemoes

Igen i 2011 gik det fremad for rovterner i Danmark med en bestand på hele 5 par. Alle par var i år på Saltholm.

I starten af juni sås to par rovterner på den lukkede del af Saltholm. Under ynglefugleoptyællingerne i midten af juni blev der dog fundet hele 5 par. 2 par med henholdsvis tre og to (plus en død) dununger, 2 par med to æg og 1 par med et æg. De tre reder med æg kan sagtens have været sene yngleforsøg, hvor rederne endnu ikke har været fuldlagte. Dette er der desværre intet kendskab til, ligesom det ikke vides, hvad ungerne videre skæbne blev.

I Sverige har der i år været god ungeproduktion i flere svenske kolonier, hvilket formentlig er oprindelsen til de fleste af de familieflokke, der er set på Sjælland i sensommeren og efteråret, men nogle af dem kunne også sagtens tænkes at komme fra Saltholm.

Det er en meget spændende udvikling på Saltholm, og forhåbentlig fortsætter fremgangen. I år opgav to par at yngle på Eskilstorps Holmar i svensk Øresund (Roland Staav, pers. medd.), og det er ikke umuligt, at disse fugle er blandt ynglefuglene på Saltholm.

Splitterne *Sterna sandvicensis*

Af artscaretakere Thomas Bregnballe & Jens Gregersen

Bestanden af splitterne er i 2011 optalt til 5096 par fordelt på 9 kolonier. Det er således en tilbagegang på 16 % i forhold til 2010. Bestanden er dog fortsat højere end de 3000-4900 par (i gennemsnit 4200 par), som ynglede i Danmark i 1993-2005 (Gregersen 2006).

Mest markante ændring skete i Langlikolonien, som blev reduceret til 735 par. Tilstedeværelsen af ræv var hovedårsag til denne tilbagegang, og ingen unger kom på vingerne her.

Største koloni var på Hirsholmene, hvor 1834 reder optaltes. Kolonien har over en meget lang årrække været meget stabil, og antallet i 2011 er højt, sandsynligvis takket være en målrettet beskyttelse, dels ved bekæmpelse af sølvmåger, dels ved at publikum holdes borte fra koloniområderne. Ynglesuccesen var som i de foregående år høj på Hirsholmene.

Landets næststørste koloni var Hjarnø med 917 reder. De senere år har kolonien været målrettet beskyttet pga. lokal interesse. I løbet af vinteren var flere ræve løbet over isen til Hjarnø, men de etablerede sig

Tabel 11. Antal ynglepar af splitterne *Sterna sandvicensis* i 2004-2011, fordelt på kolonier.

Lokalitet	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Sydvestjylland								
Langli	1.200	1.183	3.300	2.660	2.300	1.525	2.250	735
Sneum Digesø								15
Vestjylland								
Mellempoldene	0	?	0	0	0	0	0	0
Klægbanken	?	0	0	0	0			0
Djævlø	?	400	0	0	0	0	0	0
Nordvestjylland								
Agger Tange							315	550
Nordjylland								
Hirsholmene	878	1.300	800	976	1.120	1.992	1.400	1.834
Læsø	0	0	0	0	140	55	0	0
Nibe Bredning	0	?	1	?	0?	0	0	0
Østjylland								
Treskelbakkeholm	?	?	?	170	935	665	173	?
Sydøstjylland								
Hjarnø	0	0	105	0	25	356	728	917
Fyn								
Vigelsø/Skalø	358	150	31	29	20	40	0	0
Fiskeholm	280	145	516	180	220	160	140	70
Sprogø	75	4	28	62	3	27	360	540
Siø	?	140	190	65	170	340	0	0
Romsø	?	?	?	?	260	0	0	0
Vestsjælland								
Nekselø	100	500	685	367	61	0	0	0
Rønne, Holbæk Fjord							1	?
Glænø Østerfed							300	100
Omø	0	0	7	15	?	0	0	0
København								
Holmesø	100	450	340	300	300	100	350	335
Peberholm					20	75	0	0
Storstrøm								
Maderne	0	0	30	?	0	0	0	0
Rødsandområdet	0	0	50	70	?	?	26	?
I alt optalt	2.991	4.272	6.083	4.894	5.574	5.335	6.043	5.096
Estimeret bestand	4.000-5.000	4.300-4.500	6.100	5.000	5.600-6.000	5.500	6.100	5.100

ikke; de blev hurtigt skudt. Ungeproduktionen var høj, da kolonien ikke blev udsat for nogen form for forstyrrelser.

En anden stor koloni i fremgang var Sprogø med 540 par. Også i denne velbeskyttede koloni var der maksimal ungeproduktion.

Kolonien på Agger Tange klarede sig godt, formentlig som et resultat af en intensiv bekæmpelse af ræv, hvad der også har haft en stor positiv effekt på en lang række andre ynglefugle.

Kolonien i Holmesø ved Brøndby Strand må betegnes som stabil og velfungerende med en bestand på omkring 350 par. Den nyopståede koloni på Glænø Østerfed gik af ukendte årsager tilbage, men det vides, at der kom unger på vingerne.

En ny koloni opstod i 2011 på den kunstige ø i Sneum Digesø ved Esbjerg. Kolonien husede omkring 15 par med ynglesucces og er sandsynligvis opstået som følge af Langlikolonien sammenbrud.

Det er bemærkelsesværdigt, at splitternen næsten mangler i den sydlige Østersø. Den sidste koloni i dette område, Fiskeholm, gik markant tilbage i 2011 i lighed med Glænø Østerfed. De nordtyske kolonier er stort set forsvundet, og det samme gælder de svenske kolonier (Herrmann et al. 2008). Derimod står bestanden omkring det sydvestlige Kattegat og Storebælt stærkt med en langsigtet vækst til 1.500 par.

Nedgangen i 2011 viser, at forringede ynglebetin- gelser på en enkelt af de vigtige ynglelokaliteter straks kan påvirke det samlede antal ynglepar i Danmark. Når der optræder ræv på en vigtig yngleø som Langli, vil nogle af splitternerne kunne nå at forsøge sig på andre danske eller udenlandske lokaliteter, men der er tilsyneladende også fugle, som giver op efter at have mistet det første kuld æg. Langli har været afgørende for den fremgang, som opstod i Danmark, efter at en af de tyske vadehavskolonier mere eller mindre kollapsede pga. sølvmåger. Langli har et tilbagevendende problem med ræve, som konstant prøver at etablere sig på øen. I 2011 blev de bekæmpet i begyndelsen af maj, men senere fik splitternekolonien problemer med en oversvømmelse så sent på sæsonen, at der ikke skete om- læg. Desuden bliver kolonien på Langli tilsyneladende i stigende grad udsat for prædation fra sølvmåger. Det ser ud til, at splitternerne kan leve med et vist antal sølvmåger, indtil de kommer inden for nogle hundrede meter fra kolonien. Da begynder nogle måger tilsyne- ladende at specialisere sig i at prædere ternernes æg i et omfang, som er ødelæggende for ternekolonien. Tilste- deværelsen af ræv er endnu mere fatal og ender altid med, at ternerne helt forsvinder.

Sortterne *Chlidonias niger*

Af *artscaretaker* Knud N. Flensted

Der var i 2011 i alt 43 par sortterner på 3 lokaliteter.

Vejlernerne husede 26 par i Kogleakssøen, som fik mindst 11 unger på vingerne. Husby Nørre Sø havde 5 par, som fik mindst 3 unger, og i Hasberg Sø var der 12 par, som ikke med sikkerhed fik flyvefærdige unger:

Der var i 2011 ingen ynglepar i Vest Stadil Fjord eller Ramsødalen.

Kirkeugle *Athene noctua*

Af *artscaretaker* Benny Kristensen

Det grønne partnerskab, Projekt Kirkeugle, kører fort- sat på højtryk for at redde kirkeuglebestanden i Dan- mark. Igen oplevede vi en hård vinter, så for 2. år i træk var vi tidligt ude med vinterfodring af kirkeuglen. Modsat sidste år bød denne vinter ikke på mange døde ugler eller observationer af omstrefjende, afkræftede fugle. Eneste døde kirkeugle blev fundet på Als 6/1. Om dette var en strejfer fra Tyskland eller en lokal fugl, kan vi kun gætte os til.

Der er indkommet oplysninger om 37-55 par kirke- ugler i Danmark i 2011. Ud fra materialet og den vi- den, vi har om usikkerhedsfaktorer, vurderes bestanden til reelt at være på omkring 55 par. En formodet stabil bestand er med de to foregående hårde vintre taget i betragtning en lille succes.

Det har været opløftende at modtage mange infor- mationer om nye par i løbet af 2011 fra både Vendsys- sel, Himmerland, Øst-, Midt-, Sydvest- og Sønderjyl- land. og tilbagemeldingerne tyder på, at kirkeuglen ikke har lidt voldsomt under vinteren i denne omgang. Især i Sydvestjylland har ungeproduktionen i år været god. Men en landsbestand på omkring 55 par er fortsat kritisk lav.

Der er fortsat stor interesse for og opbakning til fodring blandt lodsejerne og andre ildsjæle, og vi hå- ber, at flere vil komme til næste år. Vi oplever desuden en stigende interesse for tilbuddet om opsætning af kreaturhegn nær ynglelokaliteterne mhp. afgræsning til sikring af fourageringsarealer.

Der er ikke et samlet overblik over ungeproduktio- nen, idet tid og ressourcer som udgangspunkt skal bru- ges til pleje, men vi ved dog, at 13 par fik 41 unger på vingerne, dvs. 3,15 unge pr. par. For andet år i træk har vi set, at tidlig og stabil fodring kan medføre et resultat på op til 6 flyvefærdige unger.

I foråret blev der arrangeret uglelyt, hvor 82 frivil- lige kørte rundt på fastlagte ruter i udvalgte områder i Danmark for at eftersøge kirkeugler ved brug af play- back. Dette resulterede i, at nye ugler blev opdaget, men mange kørte dog også forgæves.

Nordjylland rummer landets største bestand af kir- keugler. De sidste to hårde vintre har dog medført tab af enkelte ynglelokaliteter især i Aalborg Kommune, hvor bestanden i forvejen var meget fragmenteret. Til gengæld er der opdaget nye lokaliteter, og et par tidli- gere ynglelokaliteter er blevet genbesat. Den samlede

bestand i Nordjylland vurderes til 25-33 par, heraf 2 par i Vendsyssel.

Fra Østjylland er 4-6 par noteret i år. Parret i Asferg holder stand og fik et kuld unger på vingerne efter flittig fodring. Der har formodentlig været yderligere et par i Randersområdet. På Djursland holder det velkendte par stand, mens den enlige fugl fra 2010 forsvandt i løbet af foråret 2011. Endelig er der 1-2 par i Favrskov Kommune.

Det ellers velkendte par i Arnum blev i 2010 desværre reduceret til en enlig fugl, og blev kun noteret en enkelt gang i 2011 (i marts), hvorfor lokaliteten nu regnes for at være forladt. Ved en kirke i nærheden hørtes dog en hun et par aftener i 2011. Også det kendte par i Føvling ser desværre ud til nu at være reduceret til blot en enlig fugl.

Tabel 12. Regional fordeling af ynglepar af kirkeugle *Athene noctua* i 2011.

DOF-afdeling	Ynglepar 2011
Nordjylland	25-33
Nordvestjylland	3-7
Vestjylland	1
Sydvestjylland	4-6
Østjylland	4-6
I alt	37-55
Estimeret	55

Mosehornugle *Asio flammeus*

Af artscaretaker Niels Knudsen

I 2011 er der registreret 5 ynglepar. Det svarer nogenlunde til gennemsnittet i den periode, hvor arten har været registreret årligt og systematisk.

2011 har været et fint yngleår i Sydvestjylland. I Farup Enge mellem Ribe Å og Kongeå blev der konstateret 1 ynglepar, og på Langli blev der i lighed med sidste år fundet 1 ynglepar. Langli er lukket for offentligheden i yngletiden, og eventuelle ynglepar af mosehornugle bliver fundet tilfældigt under andre mere målrettede ynglefugletællinger på øen. Mandø, som tidligere var en vigtig ynglelokalitet med flere ynglepar årligt, har de sidste 3-4 år været meget svingende, og der yngledes ikke mosehornugle på øen i 2011.

Der foreligger flere majobservationer fra Lakolk på Rønmø, hvilket tolkes som et sandsynligt ynglepar. Sidst der yngledes mosehornugle i Sønderjylland var i 2009, og det var i Juvre på Rønmø.

Der blev i 2011 fundet et ynglepar på Bågå ved Fyn i forbindelse med NOVANA-registrering. Hjortø og Hjelmskov (adgangsforbud i yngletiden) husede i perioden 2003-2006 adskillige ynglepar af mosehornugle, men det er desværre passé.

Et ynglepar er registreret i Vestsjælland ved Halseby Sø nær Korsør.

Arten er ikke årlig ynglefugl i Nordjylland, hvor der dog er en del egnede lokaliteter såsom Grønnestrand, Slettestrand, Rødhus, Lille Vildmose, Reservatet i Skagen, Hulsig Hede m.v.. Fra Reservatet nord for Skagen by, foreligger der observationer i maj, men det er normalt og drejer sig som regel om trækfugle.

I 2009 blev der gjort et ynglefund ved Randers. Desværre kunne det ikke gentages i 2011.

Der er heller ingen yngleregistreringer fra Vestjylland i 2011. Tidligere kendte ynglelokaliteter som f.eks. Boris Hede og Tipperhalvøen har ikke haft ynglende mosehornugler de sidste mange år.

Perleugle *Aegolius funereus*

Af artscaretaker Klaus Dichmann

Kontrolbesøg med hulkamera i foråret 2011 af de opsatte perleuglekasser i Jylland og på Bornholm viste, at en lille, men fast bestand af perleugler har formået at bide sig fast i de jyske og bornholmske plantager. På trods af 2 hårde vintre i træk i 2009-10 og 2010-11 har der de forgangne fem år været mindst 1 par med ynglesucces årligt, og antallet af ynglepar har svinget mellem 1 og 3 par. I 2011 yngledes der således 3 par i Danmark, heraf 1 par på Bornholm og 2 par i Jylland.

Perleugleparret, som har spøgt i den vestjyske plantage i de sidste par år, blev for første gang i 2011 fundet rugende i en af skovstyrelsens opsatte redekasser. Desværre blæste en mindre storm i slutningen af maj redekassen ned fra træet. Det var midt i uglens rugetid, og alle æg (minimum fem) blev knust.

Som et led i Zoologisk Museums projekt "Indvandring, spredning og stedtrofasthed hos perleugler ynglende i Danmark, 2009-2011" blev ud over ungerne også de voksne hunner denne gang fanget og ringmærket. Fangsten af perleuglehunnen i det bornholmske par 16/4 viste sig at være særlig interessant, idet hun allerede bar en ring som viste, at hun var blevet ringmærket som unge 15/5 2009 i den selvsamme redekasse.

I alt blev der i 2011 ringmærket 10 danske perleugler, fire unger på Bornholm og fem unger i en midtjysk plantage. Den 4/5 blev hunnen i den midtjyske plantage ligeledes fanget og ringmærket. Ud fra billeder af fjerdragten vurderer perleuglespecialisten Hans Dieter Martens fra Slesvig-Holsten perleuglen til at være en 4K fugl.

Natravne *Caprimulgus europaeus*

Af artscaretaker Ole F. Jensen

Der blev i 2011 registreret 292-309 ynglepar af natravne i Danmark. Korrigeret for kendte ynglelokaliteter, som ikke blev optalt i 2011, vurderes bestanden reelt at have været på 490-530 par. Dette er en fremgang i forhold til sidste år, hvor 260-299 par blev optalt og bestanden estimeret til 370-410 par. Dette kan dog

muligvis tilskrives øget kendskab til nye lokaliteter og ikke en egentlig bestandsfremgang,

Årets første natravne kom tidligt, idet den første sås 25/4 ved Blåvand, og den første syngende hørtes allerede 29/4 i Ålbæk Klitplantage efterfulgt den 5/5 ved Tane Sø og med stigende sangaktivitet fra øvrige lokaliteter derefter. Til gengæld sluttede sæsonen også tidligt, idet de sidste hørtes 4/8 i Vejers Plantage og ved Klelund Hede og Plantage.

Igen i år mangler der totaloptællinger af de store bestande i Thy, og der vurderes at mangle registrering af ca. 100 par herfra. Desuden formodes 15-25 par at mangle fra Borris Skydeterræn og Flyvestation Karup, som der blev optalt her i 2010, samt en del par fra andre lokaliteter, der ligeledes husede natravne i 2010, men hvorfra der ikke er modtaget rapporter i år. Landsbestanden antages således at ligge på 490-530, og der skal formodentlig tillægges yderligere en del par fra ukendte og sjældent besøgte ynglelokaliteter.

I forhold til 2010 er der desuden ganske store forskelle de enkelte landsdele imellem. Der har således været bestandsfremgang i Nordjylland og Sydvestjylland, mens der har været tilbagegang i især Vestjylland.

Desværre meldes der om trusler mod de lokale bestande i form af forstyrrelser på flere lokaliteter, især i Skagensområdet, lige fra hundeluftere og orienteringsløbere i yngleområderne til rydninger af bevoksningen.

Tabel 13. Regional fordeling af ynglende natravne *Caprimulgus europaeus* i 2011.

DOF-afdeling	Optalt	Estimeret
Nordjylland	102	130-135
Nordvestjylland	15-16	140-150
Vestjylland	47	80-85
Østjylland	16-19	20-25
Sydøstjylland	18	18-20
Sydvestjylland	66-76	70-80
Sønderjylland	21-23	25-30
Fyn	0	0
Nordsjælland	4-5	4-5
København	0	0
Vestsjælland	1	1
Storstrøm	0	0
Bornholm	2	2
I alt	292-309	490-530

Biæder *Merops apiaster*

Af artscaretaker Magnus Bang Hansen

Så skete det igen, at biæderen ynglede i Danmark og endda med hele 3 par! Det er første ynglefund i landet siden 2008.

Året startede på vanlig vis med en række iagttagelser af biædere i foråret fra 18/4-12/6 på de klassiske

træksteder over hele landet. I alt er 24 fugle registreret ved 20 observationer.

I juni og juli blev 6 stationære biædere set i en grusgrav i Rødekro. Dette resulterede i 2 ynglepar, der fik hhv. 4 og 3 unger på vingerne, som alle forlod rederne i god stand.

Senere fulgte opdagelsen af en biæderrede i en grusgrav i Genner, hvoraf der fløj 3 unger af reden. Den ene unge døde desværre senere.

29/6 blev en biæder fanget og ringmærket ved Blåvand Fuglestation, hvilket er første ringmærkning af arten i Danmark. 25/7 blev endnu en fugl fanget og ringmærket på Gedser Fuglestation. Sidste observation var af en trækkende fugl ved Blåvand 25/9.

Vendehals *Jynx torquilla*

Af artscaretaker Egon Østergaard

I DOFbasen er der rapporteret i alt 179 observationer i perioden 1/4-1/7, hvilket er lidt flere end sidste år. Hovedparten af disse drejer sig om fugle på vej til ynglepladser nord for Danmark. På 19 lokaliteter er der hørt syngende fugle, og på 9 af disse er der hørt gentagne gange, hvilket kunne tyde på yngleaktivitet. Kun på Borris Hede, i Frederikshåb Plantage, ved Kronenshede og på Husby Klit er der fundet sikre ynglefund i form af fugle ved redehul. I alt er der 12 sikre ynglefund. Det er på denne baggrund ikke muligt at komme med et estimat af den danske ynglebestand af vendehals i 2011.

På Borris Hede har der været 9 påbegyndte kuld i redekasser, og 1 syngende fugl er hørt flere gange gennem ynglesæsonen i et område, hvor den sikkert har ynglet i et naturligt hul. 7 par gennemførte yngleforsøget, og der blev mærket 64 unger og 6 adulte fugle, hvoraf den ene allerede var mærket som redeunge på Borris Hede i 2010. Aldrig tidligere er der mærket så mange unger på et år i Danmark, og det er første gang, at en ringmærket dansk redeunge genfindes som ynglefugl. Det er bemærkelsesværdigt, at 5 ud af de 6 gamle fugle, der blev fanget på reden, ikke var ringmærket. Det kan tyde på, at der er en større naturlig bestand i området eller måske snarere, at gennemtrækkende fugle slår sig ned i området og yngler.

Ikke siden 1987 har antallet af påviste ynglepar på Borris Hede været større, og med en nyligt vedtagen naturpolitik for forsvarets naturforvaltning er der grund til optimisme. Forvaltning af såvel overdrevsarealer som ekstensivering af plantageområderne vil tilgodese vendehalsens biotopkrav og fourageringsmuligheder.

Siden ringmærkningen af unger i Midtjylland blev påbegyndt i 2005, er der nu mærket 325 unger. Kuldene i år har været store med 8-13 æg. Det største kuld på 13 æg resulterede i 13 mærkede unger, der alle forlod reden i god kondition. Kuldenes første æg blev lagt i perioden 11-23/5, og ungerne fløj ud omkring 1/7.

Korttået lærke *Calandrella brachydactyla*

Af *Thorkil Brandt*.

I 2011 blev Danmarks og Nordeuropas første ynglefund af korttået lærke gjort på Rømø. Parret fik mindst 1 unge på vingerne.

Den 8/6 blev to korttåede lærker opdaget under en ynglefugletælling på stranden syd for Lakolk på Rømø. Fuglene var stedtro, og den ene var ivrigt syngende. Den 10/6 blev fuglene gentagne gange set forsvinde i græsset med næbbet fyldt med føde og de dukkede efterfølgende op med eskrementsække. Dette er et sikkert tegn på yngleforsøg. Samme adfærd blev observeret igen den 19/6. Reden blev aldrig fundet.

Den 21/6 blev fuglene opdaget lidt væk fra redeområdet, hvor mindst en nyudfløjet unge blev set. Dette var sidste observation af fuglene fra området; en grundig eftersøgning den 5/7 var negativ.

Korttået lærke er opført på EU-fuglebeskyttelsesdirektivets bilag 1, som omfatter særligt beskyttelseskrævende arter.

Toplærke *Galerida cristata*

Af *artscaretaker Anders Østerby*

2 ynglepar fik 3 unger på vingerne i Hirtshals, og artens forsvinden som ynglefugl fra Danmark formodes derfor udsat endnu en stund.

I løbet af vinteren og foråret sås 6 fugle i Hirtshals, hvilket svarer til den vurderede bestandsstørrelse i slutningen af 2010. Fuglene sås primært i det, der efterhånden er bestandens kerneområde: området fra rådhuset til stationen og havnen, især den centrale del af havnen og Østhavnen.

Sidst på foråret sås to territoriehævdende par samt to løse fugle. Det ene par etablerede sig på parkeringspladsen ved stationen. Reden her lå temmelig udsat for færdsel og rovdyr, idet den var placeret neden for en grusbunke og ganske få centimeter fra parkerende biler. Denne rede blev da også tømt for de 4 æg, formodentlig af et rovdyr.

Det andet par holdt sig i den østlige ende af baneområdet og Østhavnsområdet nedenfor. Her sås en udflygt unge, der kunne følges sammen med forældrene igennem sommeren. Her kunne fjerskiftet studeres, hvor de små hvide fjerrande på dækfjerene gradvist forsvandt i løbet af nogle uger. Derfor regnes de for at være to nye ungfugle, der blev set ved stationsområdet så sent som i starten af september - og senere også på Østhavnen. Forældrene kunne være de fugle, der havde mistet kullet ved stationen. I tidligere år er der også fundet ungfugle temmelig sent på sæsonen, hvilket kunne indikere, at første kuld æg har været udsat for prædation, men at et nyt yngleforsøg så er lykkedes.

I efteråret sås fuglene rundt om i kerneområdet, men de er svære at få et samlet tal på. Der blev set op

til 4 fugle sammen, men det formodes, at det reelle antal fugle var større.

Fra den øvrige del af landet er der i 2011 kun rapporteret om en enkelt fugl i Nørre Vorupør i perioden 5-23/8. Fundet er fotodokumenteret.

Hedelærke *Lullula arborea*

Af *artscaretaker Ursula Burmann*

Der er i 2011 rapporteret om 296 syngende/ynglende hedelærker fra 188 egnede ynglelokaliteter i DOFbasen. Ud fra dette vurderes bestanden af hedelærke i Danmark reelt at være på 350-450 par og dermed stabil eller i let fremgang. Alligevel er arten meget sårbar, da de steder, hvor den først og fremmest yngler, oftest kun er egnede i begrænset tid. Rydninger i skove og plantager med nye beplantninger er efter højst 7 år uegnede som ynglebiotop for hedelærke på grund af opvækst og tilgroning.

Den regionale fordeling af ynglende/syngende hedelærker er ret uændret i forhold til de foregående år, bortset fra at bestanden i Sønderjylland synes at være i fremgang. Også syd for grænsen i Slesvig-Holsten er der en let fremgang i hedelærkens bestand, dog hovedsagelig i den sydøstligste del af delstaten (Knief et al. 2010). Det er derfor tvivlsomt, om der er en sammenhæng mellem fremgangen i Sønderjylland og Slesvig-Holsten.

Lokaliteter med større antal ynglende/syngende hedelærker er ifølge DOFbasen: IBA Rold Skov (Nordjylland) med 28 syngende, Rusland og Pandehave Å (Nordsjælland) med 11 syngende og Melby Overdrev (Nordsjælland) med 8 syngende, Finderup Øvelsesplads (Nordvestjylland) med 6 par og IBA Randbøl Hede (Sydøstjylland) med 4-6 par.

Markpiber *Anthus campestris*

Af *artscaretaker Knud Pedersen*

Bestanden i 2011 kan opgøres til blot to enlige, territoriehævdende hanner.

Et håb om en genetablering af markpiber som ynglefugl på Skagen Odde blev tændt i starten af maj, hvor en fugl blev observeret på to datoer ved den gamle yngleplads i Sandmilen. Givetvis samme fugl blev konstateret syngende på stedet 4/6 og set igen 7/6. Grundige eftersøgninger i Sandmilen i midten af juni gav dog et negativt resultat, og forekomsten på lokaliteten i år må derfor kategoriseres som en enlig, territoriehævdende han.

Fra Anholt er der meldt om en syngende fugl ved den yderste ende af Gamle Rendkrog 23/5. Grundig eftersøgning af arten på øen i dagene 27-30/5 gav ingen markpiber, og det var derfor overraskende med en ny observation 12/6, igen fra klitområdet ved Gamle Rendkrog. Facit for Anholt må derfor, ligesom på Skagen Odde, være en enlig, territoriehævdende han.

På forårstrækket er der set følgende: 1 rastende Aborrejberget på Møn 25/4, 1 trækkende Skagen Nordstrand 28/4, 1 rastende Korshage på Sjælland 7/5 og 1 trækkende Skagens Gren 13/5.

Fra efteråret er der blot en enkelt observation af en trækkende fugl ved Blåvands Huk 25/9.

Vandstær *Cinclus cinclus*

Af artscaretaker Erik Dylmer

Blot et enkelt sikkert ynglepar blev registreret i 2011. Det var på en ofte benyttet ynglelokalitet i Grejsdalen ved Vejle, hvor en unge blev set den 22/5 som den eneste i et forhåbentligt større kuld. Et par sommerobservationer på mulige ynglelokaliteter på Bornholm og i Strødamområdet er interessante, men der blev blot set en enlig fugl ved en enkelt lejlighed hvert sted.

Drosselrørsanger *Acrocephalus arundinaceus*

Af artscaretaker Ursula Burmann

Efter et år helt uden mistanke om ynglende drosselrørsanger i Danmark er der i 2011 registreret hele 6 sandsynlige og 2 mulige ynglepar, og bestanden opgøres dermed til 6-8 ynglepar.

På følgende lokaliteter opholdt der sig syngende fugle i en længere periode i yngletiden i 2011: 11/6-17/7 op til 2 syngende Bagsværd Sø, 15/5-17/7 1 Gurre Sø, 10/5-5/6 1 syngende Hovvig, Odsherred (samt 1 set rastende 3/9), 13-23/6 1 Husby Sø og 19/5-4/6 1 Mariibo Sønder sø og sandsynligvis samme fugl 11/6-29/6 1-2 syngende Røgbølle Sø. En fugl sang ved Sliv Sø i en kortere periode 15-20/6 og regnes som et muligt ynglepar. Da drosselrørsangeren trækker sent, synger under trækket og kan opholde sig i længere tid på samme sted, er den syngende fugl, som blev registreret ved Grønjordssøen i perioden 21/5-1/6, ikke medregnet som et yngleforsøg.

I alt er der observeret 22-23 drosselrørsangere på 18 lokaliteter, heraf kun 8 fugle vest for Storebælt. Den første fugl blev observeret den 10/5 Hovvig, Odsherred; den sidste blev observeret 3/9 på samme sted.

Stor tornskade *Lanius excubitor*

Af artscaretaker Niels Peter Brøgger

I 2010 skete der en katastrofal tilbagegang, og bestanden er stadig på samme lave niveau i 2011, idet der kun blev set 4-6 ynglepar fordelt på 2 sikre, 2 sandsynlige og 2 mulige par. Området omkring Flyvestation Karup i Midtjylland, hvor der var 1 par i 2010, blev ikke undersøgt i 2011. Det vurderes dog, at bestanden generelt er overvåget på samme niveau som de seneste mange år.

De 6 par er fordelt med 2 sikre par i Sydvestjylland i Oksbøl-området, hvor begge kuld unger er set. 1

sandsynligt par i Østjylland, 1 muligt og 1 sandsynligt par i Vestjylland samt et muligt par i Nordsjælland.

Det er helt usædvanligt med et fund på Sjælland ved Melby Overdrev, hvor der blev set en adult fugl den 5/6. Der blev desuden set 4 fugle 25/9, hvoraf mindst en var en juvenil fugl, men på dette tidspunkt kan det nemt have drejet sig om trækfugle nordfra. Men observationen er unægtelig meget interessant og regnes som et muligt ynglepar på baggrund af juniobservationen.

Både op til ynglesæsonen 2010 og 2011 var der hårde vintre med lange perioder med landsdækkende sne, hvilket falder sammen med en stor tilbagegang i yngleparrene. Igen i vinteren 2010-11 blev der i Oksbøl-området først på vinteren registreret mange vinterterritorier (11), men som alle forsvandt efter snevejret den 10/11 2010 (Per Olsen, pers. medd.). I løbet af foråret vendte der fugle tilbage til to af territorierne.

Pirol *Oriolus oriolus*

Af artscaretaker Børge L. Rasmussen

Fra 2011 er der vurderet 8-11 ynglepar af pirol i Danmark, heraf 7 sandsynlige og 4 mulige par. Da arten er sky og svær at få øje på i selv den gule fjerdragt, må den reelle bestand formodes at være en del større. Trækfugle først på sæsonen besværliggør yderligere bestandsvurderingen.

I Vestjylland er der i et skovrigt område sydvest for Aulum registreret syngende pirol i perioden 10-15/7, hvilket tolkes som et sandsynligt ynglepar.

På Æbelø er situationen status quo, idet den lokale observatør også i år beretter om 3 sandsynlige og 1 muligt ynglepar.

Der er gjort to observationer af pirol i juli med et par ugers mellemrum i parken nær Assens Rådhus. Lokaliteten er ikke en optimal ynglebiotop for arten, men en sådan findes i umiddelbar nærhed, og fundet tolkes som 1 sandsynligt ynglepar.

På Tåsinge er der i år kun registreret pirol én gang, i primo juni, og lokaliteten tilskrives fortsat 1 muligt ynglepar.

Sydlangeland melder også i år om 1 sandsynligt par i Hjortholmskoven.

I Storstrømsområdet blev der gennem hele maj og frem til midten af juni registreret piroler af begge køn og hørt mange syngende fugle. Seneste observation er fra 19/7 på Saksfjed, hvilket er eneste observation fra lokaliteten og tolkes som 1 muligt ynglepar. Alle øvrige ni observationer i perioden 9/5-19/7 er fra Gødser Odde, hvilket vurderes til 1 sandsynligt ynglepar.

På Bornholm er der hørt syngende piroler fra 27/5-16/6, og fugle af begge køn blev set. Der er en enkeltstående observation fra Olsker på Nordbornholm samt ligeledes to enkeltstående obs ved hhv. Klemensker og syd herfor ved Vestermarie. Disse tre observationer

giver ikke basis for mistanke om ynglepar. Der er seks observationer i perioden 27/5- 16/6 i området fra Dueodde til Svaneke, og der vurderes at have været 1 sandsynligt ynglepar i Højskoven. Der er ikke yderligere observationer fra Bornholm resten af året.

Pirol er i 2011 registreret på ca. 50 % flere lokaliteter end året før, inklusiv observationer af trækfugle. Lokaliteterne er fordelt med 7 i Nordjylland, 1 i Nord-

vestjylland, 3 i Østjylland, 2 i Vestjylland 1 i Sydvestjylland, 6 i Sønderjylland, 12 på Fyn, 15 i Storstrøm, 3 i Vestsjælland, 3 i Nordsjælland, 6 i København og 8 på Bornholm. Årets første observation er fra Grenen den 6/5, og så blev arten ellers registreret jævnt over hele perioden frem til 19/7. Herefter blev den kun registreret en sidste gang den 15/8 på Æbelø.

Referencer og litteraturliste

- BirdLife International 2004: Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status. – Cambridge, UK: BirdLife International (BirdLife Conservation Series No. 12).
- Eskildsen, A. & T. Vikstrøm (red.) 2011: Truede og sjældne ynglefugle i Danmark 2010. – Dansk Ornitologisk Forening.
Findes på: http://www.dof.dk/sider/images/stories/proj/caretaker/dokumenter/datsy_rapporten_2010.pdf
- EU-fuglebeskyttelsesdirektivet 1979.
Findes på: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32009L0147:DA:NOT>
- Fabricius, O. & P. Hald-Mortensen 1969: Hjejlen *Pluvialis apricaria* som ynglefugl i Danmark 1963-1966, med bemærkninger om artens raceforhold, udbredelse og antal. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 63: 137-160.
- Gregersen, J. 2006: Ynglebestanden af Splitterne i Danmark 1993-2005. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 100: 88-96.
- Grell, M.B. (red.) 1999: Truede og sjældne ynglefugle i Danmark 1998. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 93: 105-126.
Findes på: http://www.dof.dk/sider/images/stories/doft/dokumenter/doft_1999_3_1.pdf
- Grell, M.B. 1998: Fuglenes Danmark. – G.E.C. Gads Forlag, København.
- Grell, M.B. (red.) 2000: Truede og sjældne ynglefugle i Danmark 1999. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 94: 55-72.
Findes på: http://www.dof.dk/sider/images/stories/doft/dokumenter/doft_2000_2_1.pdf
- Grell, M.B. (red.) 2001: Truede og sjældne ynglefugle i Danmark 2000. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 95: 51-68.
Findes på: http://www.dof.dk/sider/images/stories/doft/dokumenter/doft_2001_2_2.pdf
- Grell, M.B. (red.) 2002: Truede og sjældne ynglefugle i Danmark 2001. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 96: 43-67.
Findes på: http://www.dof.dk/sider/images/stories/doft/dokumenter/doft_2002_2_1.pdf
- Grell, M.B. & B. Rasmussen (red.) 2003: Truede og sjældne ynglefugle i Danmark 2002. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 97: 175-192.
Findes på: http://www.dof.dk/sider/images/stories/doft/dokumenter/doft_2003_2_1.pdf
- Grell, M.B., H. Heldbjerg, B. Rasmussen, M. Stabell, J. Tofft. & T. Vikstrøm (red.) 2004: Truede og sjældne ynglefugle i Danmark 2003. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 98: 45-100.
Findes på: http://www.dof.dk/sider/images/stories/proj/datsy/dokumenter/Doft_08_2004_LOW.pdf
- Herrmann, C., H. W. Nehls, J. Gregersen, W. Knief, R. Larsson, J. Elts & M. Wieloch 2008: Distribution and population trends of Sandwich Tern in the Baltic Sea. *Vogelwelt* 129: 35-46.
- Huntley, B., R.E. Green, Y.C. Collingham, & S.G. Willis 2007: A climatic atlas of European breeding birds. Durham University, The RSPB and Lynx Edicions, Barcelona.
- Jagd und Artenschutz – Jahresbericht 2011. Ministerium für Landwirtschaft, Umwelt und ländliche Räume des Landes Schleswig-Holstein.
- Kaatz, C. & M. Kaatz 2011. Mitteilungsblatt 103 der BAG Weissstorchschutz. NABU.
Findes på: <http://www.nabu.de/imperia/md/content/nabude/vogelschutz/weissstorchschutz/mitteilungsblatt103.pdf>
- Kjeldsen, J.P. & H.H. Nielsen 2009: Ynglefugle i Vejlerne 2009. Danmarks Miljøundersøgelser, Aarhus Universitet.

- Knief, W., R.K. Berndt, B. Hälterlein, K. Jeromin, J.J. Kieckbusch & B. Koop 2010: Die Brutvögel Schleswig-Holsteins - Rote Liste. Ministerium für Landwirtschaft, Umwelt und ländliche Räume des Landes Schleswig-Holstein.
 Findes på: http://www.schleswig-holstein.de/UmweltLandwirtschaft/DE/NaturschutzForstJagd/DL/rl_voegel_2010.pdf_blob=publicationFile.pdf
- Kofod, M.T. 2012: Lille fluesnapper – som ynglefund på Christiansø 2011. Natur på Bornholm 10: 15-17.
- Koop, B. 2011: Vogelzug über Schleswig-Holstein 2011
 Findes på: <http://www.ornithologie-schleswig-holstein.de/2011/pdf/VogelzugSH2011.pdf>
- Nyegaard, T. & M.B. Grell (red.) 2005: Truede og sjældne ynglefugle i Danmark 2004. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 99: 88-106.
 Findes på: <http://www.dof.dk/sider/images/stories/proj/datsy/dokumenter/DATSY2004.pdf>
- Nyegaard, T. & M.B. Grell (red.) 2006: Truede og sjældne ynglefugle i Danmark 2005. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 100: 11-28.
 Findes på: <http://www.dof.dk/sider/images/stories/proj/datsy/dokumenter/DATSY DOFT 2 06Low.pdf>
- Nyegaard, T. & M.B. Grell (red.) 2007: Truede og sjældne ynglefugle i Danmark 2006. – Dansk Ornitologisk Forening.
 Findes på: <http://www.dof.dk/sider/images/stories/proj/datsy/dokumenter/DATSY DOFT 2 06Low.pdf>
- Nyegaard, T. & M.B. Grell (red.) 2008: Truede og sjældne ynglefugle i Danmark 2007. – Dansk Ornitologisk Forening.
 Findes på: <http://www.dof.dk/sider/images/stories/proj/datsy/dokumenter/DATSY2007.pdf>
- Nyegaard, T. & M.B. Grell (red.) 2009: Truede og sjældne ynglefugle i Danmark 2008. – Dansk Ornitologisk Forening.
 Findes på: <http://www.dof.dk/sider/images/stories/proj/datsy/dokumenter/DATSY2008.pdf>
- Nyegaard, T. & M. Willemoes (red.) 2010: Truede og sjældne ynglefugle i Danmark 2009. – Dansk Ornitologisk Forening.
 Findes på: <http://www.dof.dk/sider/images/stories/proj/datsy/dokumenter/DATSY2009.pdf>
- Olsen, K.M. 1992: Danmarks fugle - en oversigt. Dansk Ornitologisk Forening.
- Pedersen, L., E. Ehmsen & T. Nyegaard 2012: Projekt Ørn - Årsrapport 2011. – Dansk Ornitologisk Forening.
 Findes på: http://www.dof.dk/sider/images/stories/proj/oern/dokumenter/Aarsrapport_oern_2011.pdf
- Probst, R. (2011): WWF Schutzprogramm Seeadler – Winter- und Brutbestandsmonitoring sowie Beringung 2011, Habitatpotenzial-Analyse. ORNIS, Ingenieurbüro für Biologie.
- Rasmussen, L.M. & M.B. Clausen 2011: Hedehøg i Sydvestjylland ynglesæsonen 2011 – arbejdsrapport fra Projekt Hedehøg. – Dansk Ornitologisk Forening.
 Findes på: <http://www.dof.dk/sider/images/stories/proj/hedehoeg/dokumenter/hedehoeg2011rap.pdf>